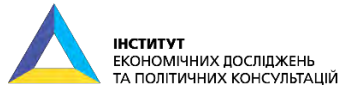


Нове щомісячне опитування підприємств

Випуск 6. (10.2022)
Український бізнес під час війни

Виконавець проекту:



Громадська організація «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Фінансова підтримка:



Проект реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу



Міжнародний фонд «Відродження»



Atlas Network

Автори звіту:

Оксана Кузяків, виконавча директорка ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій», керівниця проекту «Підтримка Громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю»

Євген Ангел, старший науковий співробітник ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Анастасія Гулік, молодша наукова співробітниця ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Ірина Федець, старша наукова співробітниця ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Публікацію підготовлено в рамках проекту «За чесну та прозору митницю», який фінансується Європейським Союзом та співфінансується МБФ «Відродження» та благодійним фондом ATLAS Network (США). Її зміст є виключною відповідальністю ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу, МФ «Відродження» чи ATLAS Network.

ГО «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ»,

01054 Київ, Україна, вул. Рейтарська 8/5-А,

тел.: +38(044) 278-63-42; +38 (044) 278-63-60; факс: +38(044) 278-63-36

institute@ier.kyiv.ua

www.ier.com.ua

[Facebook ІЕД](#)

[Facebook За чесну та прозору митницю](#)

[Телеграм-канал «Чесна митниця»](#)

ПРО НОВЕ ЩОМІСЯЧНЕ ОПИТУВАННЯ «УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ»

Шановні пані та панове, представляємо Вашій увазі **шостий випуск** щомісячного опитування керівників підприємств «Український бізнес під час війни».

Потреба у вичерпній інформації про економічну ситуацію є важливою для економічної політики під час війни. Для швидкого збору інформації про поточний стан економіки на рівні підприємства Інститут економічних досліджень та політичних консультацій проводить щомісячне опитування підприємств із застосуванням підходу кон'юнктурних досліджень (або Business Tendency Survey). Методологію розроблено для оцінки ситуації з «базового рівня» — суджень та очікувань основних економічних агентів — підприємців та керівників підприємств.

Щомісячне опитування підприємств складається з двох частин – регулярної та спеціальної.

Регулярно респонденти даватимуть відповіді на питання про зміну основних показників діяльності та короткострокові прогнози щодо майбутніх змін цих же показників. Мова йде про динаміку випуску (виробництво), реалізації (продажі), експорту, заборгованостей, нових замовлень, зайнятості тощо. Оцінки та очікування щодо змін ділового клімату та фінансово-економічної ситуації на підприємстві в перспективі на пів року також будуть у фокусі нашої уваги. У цій частині опитування використано методологію кон'юнктурних опитувань, гармонізовану відповідно до вимог Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys (BCS). Там, де можливо, ми будемо порівнювати дані з даними щоквартального опитування підприємств «Ділова думка», які проводяться з 1998 року.

Спеціальна частина щомісячного опитування підприємств присвячена впливу війни на виробничу діяльність підприємств та експорт, оцінкам державної політики з підтримки бізнесу. У випуску використано галузевий вимір в аналізі даних.

Щомісячне опитування керівників підприємств відбувається в рамках зміни дії проекту «За чесну та прозору митницю», який фінансується Європейським Союзом та співфінансується МБФ «Відродження» та благодійним фондом ATLAS Network (США). Щомісячні тенденції буде презентовано в таких звітах, як цей. Щоквартальні тенденції будуть оприлюднюватися й надалі у звітах «Ділова думка: промисловість», які випускає ІЕД із липня 2002 року.

Ми вдячні аналітичній системі YouControl (<https://youcontrol.com.ua/>) за можливість використання даних для формування панельної вибірки.

Зміст

ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ, ЯКІ ДОПОМОЖУТЬ У ПРОЧИТАННІ ЦЬОГО ЗВІТУ	5
СТИСЛО ПРО ГОЛОВНЕ.....	6
ПОКАЗНИКИ ТА ОЧІКУВАННЯ В ПЕРСПЕКТИВІ НА ПІВ РОКУ	9
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ	9
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ В ПОРІВНЯННІ З АНАЛОГІЧНИМ	9
ПЕРІОДОМ МИНУЛОГО РОКУ	9
ПЛАНИ ЩОДО РОЗШИРЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НА НАСТУПНІ ДВА РОКИ	10
ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ	11
НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ.....	11
Піврічні очікування.....	11
Тримісячні очікування.....	13
ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА КОРОТКОСТРОКОВІ ОЧІКУВАННЯ	14
ВИРОБНИЦТВО.....	14
Зміни щодо попереднього місяця	14
Очікування щодо змін виробництва.....	14
ПРОДАЖІ	15
Зміни щодо попереднього місяця	15
Очікувані зміни продажів	15
ЕКСПОРТ	16
Зміни щодо попереднього місяця	16
Очікувані зміни експорту.....	17
ЗАПАСИ СИРОВИНИ.....	17
Зміни щодо попереднього місяця	17
Очікувані зміни запасів сировини.....	18
ЗАПАСИ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	18
Зміни щодо попереднього місяця	18
Очікувані запаси готової продукції	19
НОВІ ЗАМОВЛЕННЯ	19
Зміни щодо попереднього місяця	19
Очікувані зміни нових замовлень	20
ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ	20
Зміни щодо попереднього місяця	20
Очікувані зміни дебіторської заборгованості	21
КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ	21

Зміни щодо попереднього місяця	21
Очікувані зміни кредиторської заборгованості	22
ПОДАТКОВА ЗАБОРГОВАНІСТЬ.....	23
Зміни щодо попереднього місяця	23
Очікувані зміни податкової заборгованості	23
КІЛЬКІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ.....	24
Зміни щодо попереднього місяця	24
Очікувані зміни кількості працівників.....	24
ПРАЦІВНИКИ У ВИМУШЕНИХ ВІДПУСКАХ.....	25
Зміни щодо попереднього місяця	25
Очікувані зміни кількості працівників у вимушених відпустках.....	25
КВАЛІФІКОВАНІ ТА НЕКВАЛІФІКОВАНІ ПРАЦІВНИКИ.....	26
Кваліфіковані працівники	26
Некваліфіковані працівники	26
СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА ОПИТУВАННЯ.....	28
ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПІДПРИЄМСТВА	28
Проблеми ведення бізнесу під час війни.....	28
Вплив війни на обсяги виробництва.....	30
ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕКСПОРТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ.....	33
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА	35
Оцінка державної політики з підтримки бізнесу.....	35
МЕТОДОЛОГІЯ ОПИТУВАННЯ	37
ВИБІРКА	37
Додаток 1. Вибрані результати опитування в цифрах.....	38

ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ, ЯКІ ДОПОМОЖУТЬ У ПРОЧИТАННІ ЦЬОГО ЗВІТУ

Кого ми опитуємо? У цьому опитуванні використано панельну вибірку, тобто ми опитуємо одні й ті ж суб'єкти підприємницької діяльності. Побудова такої вибірки вимагає часу. Під час шостої хвили опитування отримано відповіді більше 468-ми респондентів. У перший місяць було опитано 327 підприємств, у другий – 367, у третій – уже 449, у четвертий – 518 респондентів, а під час п'ятої хвили опитування – 521 респондента. Серед них переважно промислові підприємства, які розташовані в 21-му з 27-ми регіонів України, зокрема у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській областях та в місті Києві.

Як ми збираємо дані? Дані було зібрано за допомогою поєднання декількох методів збору даних: самостійне заповнення онлайн-форми та телефонного інтерв'ю представників бізнесу із внесенням відповідей до онлайн-форми інтерв'юерами.

Як обраховуються наші показники? Усі показники обраховуються за єдиною методологією. Ми зараховуємо відповіді як +1, якщо підприємство відповідає, що показник збільшився, 0 — якщо він не змінився і -1 — якщо зменшився. Наприклад, якщо зі ста респондентів двадцять вказали на зростання виробництва, п'ятдесят респондентів звітували про його скорочення і тридцять зазначили, що все залишилося без змін, то відповідне значення індексу буде -0,30. Додатне (від'ємне) значення індексу означає, що частка підприємств, у яких зросло виробництво, є більшою (меншою) ніж кількість тих, у яких виробництво скоротилось. Кожний індекс більший за +0,05 або менший за -0,05 є статистично значущим і відрізняється від нуля з імовірністю помилки 5%.

Як «читати» наші показники? Наші показники називаються «індексами», що є синонімом термінів «балансовий індекс», «балансовий показник». Усі індекси є різницею між частками респондентів, що звітували про зменшення, та тими, що звітували про збільшення показника. Чим більше значення індексу, тим більше темпи зростання показника, чим менше значення індексу, тим більші темпи падіння показника. Для більшості показників більше значення індексу означає позитивну тенденцію, винятком є показники заборгованостей, кількості працівників у вимушених відпустках та труднощі з пошуком персоналу. Тут усе навпаки: чим більше індекс, тим більші темпи зростання заборгованостей, збільшення кількості людей у вимушених відпустках чи труднощів (це погано), а чим менше індекс, тим більші темпи скорочення заборгованостей, зменшення кількості людей у вимушених відпустках чи труднощів (це добре).

Коли проводилось опитування Польовий етап шостої хвили тривав із 17 жовтня до 28 жовтня 2022 року. Керівники підприємств порівнювали результати роботи у вересні 2022 року із серпнем 2022 року, оцінювали стан того чи іншого показника на момент проведення опитування (жовтень 2022 року) та давали прогнози на наступні 2 - 3 чи 6 місяців залежно від питання. В окремих питаннях (де це було зазначено) результати роботи порівнювалися з довоєнним часом (період до 24 лютого 2022 року). Опитувані давали прогнози на наступні 3 місяці роботи.

СТИСЛО ПРО ГОЛОВНЕ

У жовтні російський ракетний терор суттєво вплинув на економічну ситуацію в країні. Зафіксовано значне погіршення очікувань та оцінок ділового клімату та загальноекономічного середовища. Ракетні удари по енергетичній інфраструктурі збільшили невизначеність у короткостроковій (3-місячній) і довгостроковій (6-місячній) перспективах. Зафіксовано погіршення оцінок усіх виробничих показників, окрім експорту. Також погіршилися тримісячні очікування щодо всіх показників. У жовтні сповільнилися обсяги відновлення виробництва відповідно до довоєнного рівня. Також сповільнилося відновлення експортної діяльності, хоча відновлювалися обсяги експорту. Рейтинг перешкод для бізнесу продовжує очолювати проблема зростання цін на сировину чи матеріали. У 13 разів (!) зросла актуальність проблеми перебоїв з електро-, водо- або теплопостачанням, яка посіла другу сходинку серед перешкод. Рівень довіри підприємців до держави зростає, але негативні оцінки державної політики щодо підтримки бізнесу продовжують переважати над позитивними. Незважаючи на російські терористичні атаки на енергетичну інфраструктуру, український бізнес має позитивні очікування щодо відновлення та зростання на наступні два роки.

ЗАГАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ ДІЛОВОГО КЛІМАТУ ТА КОН'ЮНКТУРИ

- Значення *індексу поточної фінансово-економічної ситуації* після збільшення у вересні в жовтні зменшилось із -0,09 до -0,16.
- Очікування підприємств щодо змін фінансово-економічної ситуації після поступового збільшення протягом двох місяців поспіль зменшились із 0,11 до -0,09.
- У жовтні *індекс загальноекономічного середовища* зменшився- із -0,20 до -0,31.
- *Індекс очікуваних змін загальноекономічного середовища* зменшився з 0,12 у вересні до -0,12.
- У жовтні рівень невизначеності в довгостроковій перспективі продовжив збільшуватись, невизначеність у короткостроковій перспективі після стабілізації у вересні в жовтні знову зросла.

ВИРОБНИЦТВО

- У жовтні порівняно з вереснем у динаміці змін обсягів виробництва негативні тенденції прийшли на зміну позитивним. *Індекс змін у виробництві* зменшився та змінив знак на від'ємний(із 0,05 до -0,03), причому за рахунок значного збільшення частки респондентів, що повідомили про зменшення виробництва.
- Очікування підприємств на наступні три місяці суттєво погіршились, значення *Індексу очікуваних змін обсягів виробництва* зменшилось майже вдвічі, із 0,32 до 0,17, через збільшення частки респондентів, які планують зменшувати виробництво.

ПОПИТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

- У вересні темпи скорочення продажів та кількості нових замовлень дещо прискорились. Значення *Індексу змін реалізації* зменшилось із 0,01 до -0,03, так само, як й *індексу змін нових замовлень* — із 0,01 до -0,03.
- У наступні місяці очікування бізнесу залишаються позитивними, хоча і значно погіршились. Значення як *Індексу очікуваних змін продажів*, так й *Індексу нових замовлень* зменшились, відповідно з 0,33 до 0,19 та з 0,34 до 0,21.

ЗАБОРГОВАНOSTІ

- У жовтні спостерігається сповільнення накопичення заборгованостей. Зменшилися значення *індексів змін дебіторської* (із 0,08 до 0,01), *кредиторської* (із 0,01 до -0,03) та *податкової* (із -0,02 до -0,06) заборгованостей.
- У тримісячній перспективі бізнес очікує на подальше скорочення податкової (значення *індексу* зменшилось із -0,07 до -0,19), *дебіторської* (*індекс* зменшився з -0,08 до -0,18) та *кредиторської* (*показник* зменшився з -0,14 до -0,19) заборгованостей.

ЗАЙНЯТІСТЬ

- Показники зайнятості свідчать про наміри подальшої оптимізації зайнятості на підприємствах.

- У жовтні порівняно з вереснем темпи скорочення зайнятості на підприємствах прискорились, *Індекс змін зайнятості* погіршився з -0,03 до -0,09.
- У наступні три місяці очікується подальше зниження рівня зайнятості. *Індекс очікуваних змін* зменшився з 0,03 до -0,02.
- На фоні скорочення зайнятості продовжувалась тенденція до скорочення працівників у вимушених відпустках; у перспективі трьох місяців підприємства очікують на прискорення цього процесу.
- У жовтні порівняно з вереснем значення показника труднощів пошуку робочої сили для кваліфікованих працівників продовжило збільшуватись (із 0,09 до 0,17), а також, після тримісячної стабілізації, показник різко збільшився і для некваліфікованих працівників (із -0,07 до 0,09).

ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

- Рейтинг перешкод продовжує очолювати проблема зростання цін на сировину та матеріали: 70% відповідей – це максимум за весь період опитувань.
- У зв'язку з російськими обстрілами інфраструктури проблема перебоїв з електро-, водо- або теплопостачанням стала дуже гострою і посіла 2-ге місце: 54% опитаних вибрали цю перешкоду в жовтні, тоді як у вересні таких було лише 4%.
- Складнощі з перевезенням сировини чи товарів Україною залишаються вагомим проблемою: на 3-му місці.
- У жовтні значно частіше говорили про те, що працювати небезпечно (33% респондентів).
- У жовтні лише 1% респондентів вибрав корупцію як перешкоду своїй діяльності.

ЗАВАНТАЖЕНІСТЬ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ У ПЕРІОД ВІЙНИ

- У жовтні сповільнилося відновлення виробництва, що відображається також в оцінках завантаження виробничих потужностей. Зокрема, зменшилася частка підприємств, які працюють із майже повними обсягами завантаженості виробничих потужностей (на 75 – 99% від довоєнних масштабів), – із 41% у вересні до 36% у жовтні.
- Залишається низькою частка підприємств, які працювали на повну завантаженість виробничих потужностей, – лише 8% у жовтні (також 8% у серпні та вересні).
- Незважаючи на сповільнення відновлення, не працюють лише 2% опитаних підприємств (2% у вересні), а завантажені менше ніж на 25% потужностей лише 6% підприємств (у вересні 6%).
- Найкраще продовжують долати труднощі війни галузі, які забезпечують базові потреби людини. Майже на повну та повну потужність працюють 62% опитаних підприємств харчової промисловості.
- Ситуація погіршується в металургії та хімічній промисловості, де за місяць у декілька разів скоротилася частка підприємств, які працюють на повну та майже повну потужність.

ПІДПРИЄМСТВА-ЕКСПОРТЕРИ

- 51% опитаних повідомив, що були експортерами на початку 2022 року. Відновлення експортної діяльності сповільнилося, адже частка експортерів, які досі не відновили продажі за кордон, зберіглася приблизно на рівні попереднього місяця – 17% (16% у вересні, 20% у серпні, 27% у липні, 40% у червні та 47% у травні).
- Уже п'ятий місяць поспіль уповільнюються темпи падіння обсягів експорту. Значення *індексу змін експорту* збільшилось у порівнянні з вереснем із -0,21 до -0,15. Це відбулося, насамперед, за рахунок зменшення частки опитаних, у яких обсяги експорту зменшувалися (із 35,2% у вересні до 27,8% у жовтні).
- Негативні ділові очікування також спричинили погіршення очікувань щодо експорту. Індекс очікуваних змін експорту впав із 0,22 у вересні до 0,13 в жовтні. Зокрема, зменшилася частка підприємств, які планують збільшення експорту (із 30,1% у вересні до 25,4% у жовтні).
- Очікувані зміни експорту в перспективі трьох місяців суттєво покращилися порівняно з попередніми місяцями (індекс зріс із 0,12 у серпні до 0,22 вересні), оскільки в півтора раза збільшилася частка підприємств, які планують зростання експорту (із 19,2% до 30,1%).

- Ситуація залишається критичною для мікробізнесу, у якого досі кожне друге (46%) підприємство не змогло відновити експорт (50% у вересні та 56% у серпні).

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА

- У жовтні 2022 року майже половина респондентів (48%) оцінили державну політику щодо підтримки бізнесу нейтрально.
- Частка позитивних оцінок зросла порівняно з вереснем: зараз вона складає 16%.
- Негативних оцінок більше ніж позитивних: їхня частка становить 21%.

ПОКАЗНИКИ ТА ОЧІКУВАННЯ В ПЕРСПЕКТИВІ НА ПІВ РОКУ

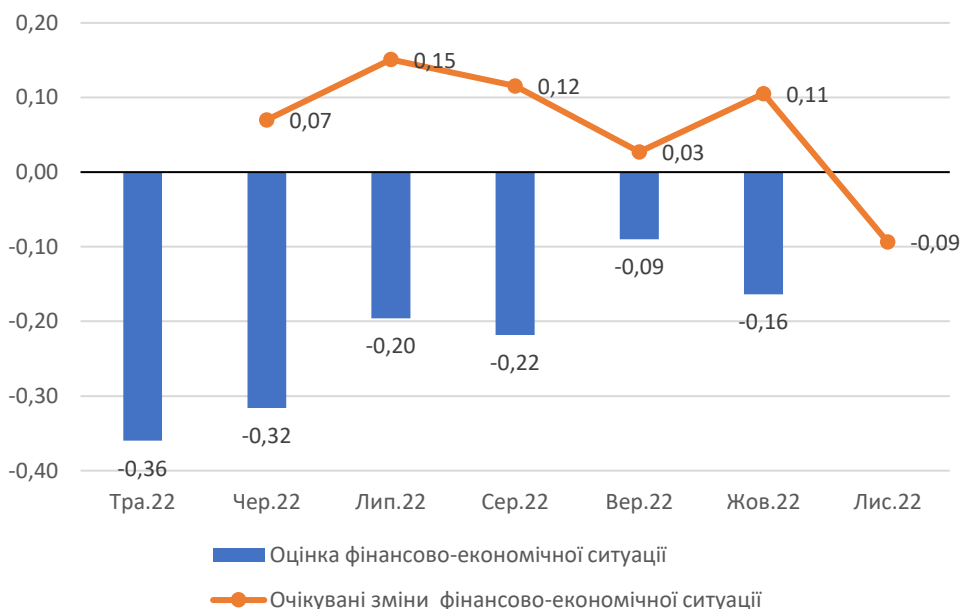
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У жовтні порівняно з вереснем 2022 року оцінки підприємствами власної фінансово-економічної ситуації значно погіршилися, позитивних оцінок стало менше. У жовтні, після покращення у вересні, значення знову погіршилось, *Індекс поточної фінансово-економічної ситуації* зменшився майже вдвічі, із -0,09 до -0,16. Це відбулося за рахунок збільшення частки опитаних, що оцінили поточну фінансово-економічну ситуацію на підприємстві як погану, - із 21,1% до 26,7%, та менш помітного зменшення частки тих, хто позитивно оцінює ситуацію на підприємстві (із 10,0% до 8,0%). Частка опитаних, які вважають фінансово-економічну ситуацію на підприємстві задовільною, збільшилася з 68,9% до 65,1%.

Очікування на перспективу протягом шести місяців також погіршилися, значення *індексу очікуваних змін фінансово-економічної ситуації* змінило знак на від'ємний, зменшившись із 0,11 до -0,09. Це відбулося за рахунок істотного збільшення частки «песимістів» із 13,6% до 28,8%, та зменшення частки «оптимістів» із 25,6% до 21,0%. Частка тих, хто не очікує жодних змін, зменшилась із 60,8% до 50,2%.

Другий місяць поспіль збільшується частка опитаних, що не змогли дати прогноз щодо змін фінансово-економічної ситуації на підприємстві на піврічну перспективу, у жовтні цей показник зріс із 34,4% до 45,9%.

Рис. 1. Фінансово-економічна ситуація на підприємстві, індекси



ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ В ПОРІВНЯННІ З АНАЛОГІЧНИМ ПЕРІОДОМ МИНУЛОГО РОКУ

У жовтні 2022 року керівникам підприємств було запропоновано порівняти фінансово-економічну ситуацію на підприємстві з аналогічним періодом минулого року (жовтень 2021 року). Переважна більшість (73,9%) опитаних оцінила ситуацію як таку, що є гіршою. 21,5% вважає, що нічого не змінилось, та лише 4,5% зазначили, що їхня фінансово-економічна ситуація покращилась. Індекс оцінки поточної фінансово-економічної ситуації в порівнянні з минулим роком при цьому становить -0,69.

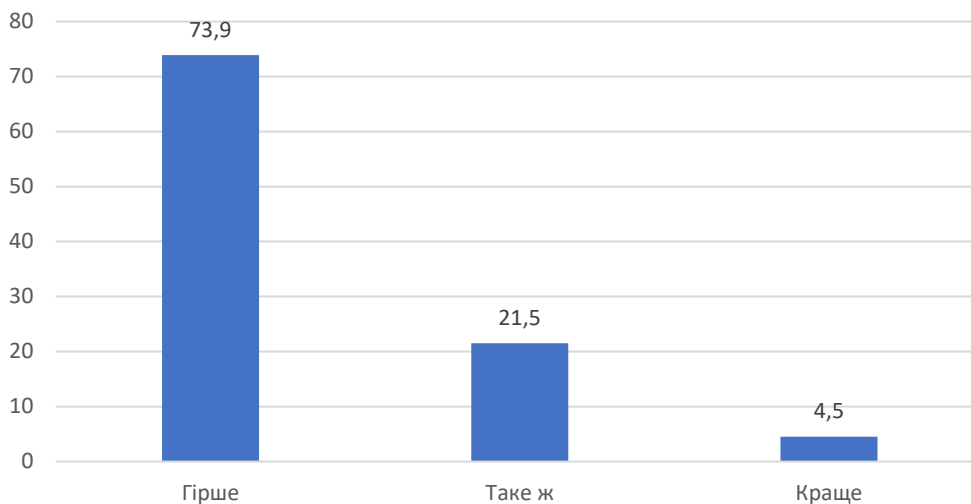
Розмір. Залежно від розміру значення малих підприємств є значно кращим та становить -0,63. Показники мікро (-0,73), великих (-0,72) та середніх (-0,71) підприємств приблизно однакові.

Регіон. У регіональному розподілі найкращі показники зафіксовано для областей, розташованих на Заході країни, — Івано-Франківської (-0,07), а також Чернівецької (-0,18) та Тернопільської (-0,19). Найгірші

показники у Дніпропетровській, Запорізькій, Полтавській Сумській та Черкаській (-1,00) областей. Ми припускаємо, що ця різниця виключно спричинена повномасштабною військовою агресією росії.

Галузь. Суттєве погіршення фінансово-економічної ситуації порівняно з минулим роком зафіксовано для всіх галузей. Однак у розрізі галузей минулий рік дещо краще складався для харчової (-0,55) промисловості, а найгірше для хімічної промисловості (-0,94).

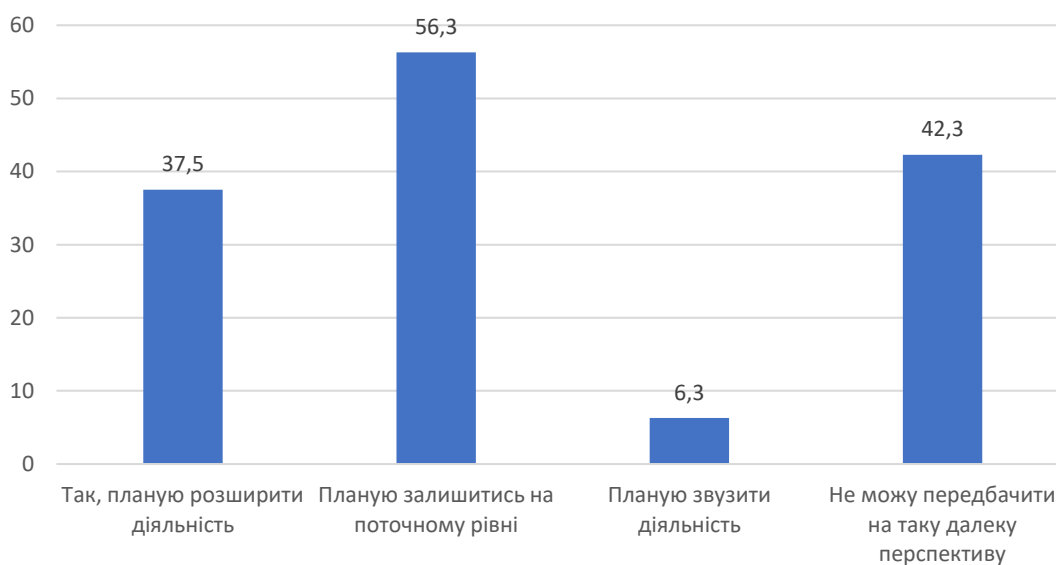
Рис. 2. Як Ви оцінюєте фінансово-економічну ситуацію на підприємстві в порівнянні з минулим роком?, %опитаних



ПЛАНИ ЩОДО РОЗШИРЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НА НАСТУПНІ ДВА РОКИ

Відповідаючи на питання щодо розширення діяльності на наступні два роки, лише 6,3% опитаних підприємців планують звужити діяльність. Водночас, більше половини опитаних (56,3%) планують залишитись на поточному рівні. 37,5% опитаних керівників підприємств планують розширювати свою діяльність у наступні два роки. Варто зазначити, що рівень невизначеності є досить високим та становить 42,3%. *Індекс планів щодо розширення діяльності становить 0,31.*

Рис. 3. Чи плануєте Ви розширити діяльність підприємства протягом наступних двох років?, %опитаних



Розмір. Найбільш оптимістично дивляться в майбутнє мікропідприємства, їхній показник становить 0,56. Індекс для малих (0,31) та великих (0,34) підприємств має приблизно однакове значення. Найнижчим є показник середніх підприємств (0,23).

Регіон. У регіональному розрізі найвищі показники очікувань мають Запорізька (1,00), а також Черкаська та Чернівецька області (по 0,80 для кожної). Єдині показники очікувань із від'ємним значенням мають Дніпропетровська (-0,25) та Житомирська (-0,33) області.

Галузь. Показники машинобудування (0,44) та поліграфії (0,42) мають найвищі значення. Від'ємним показник є для металообробки (-0,20) та хімічної промисловості (-0,05).

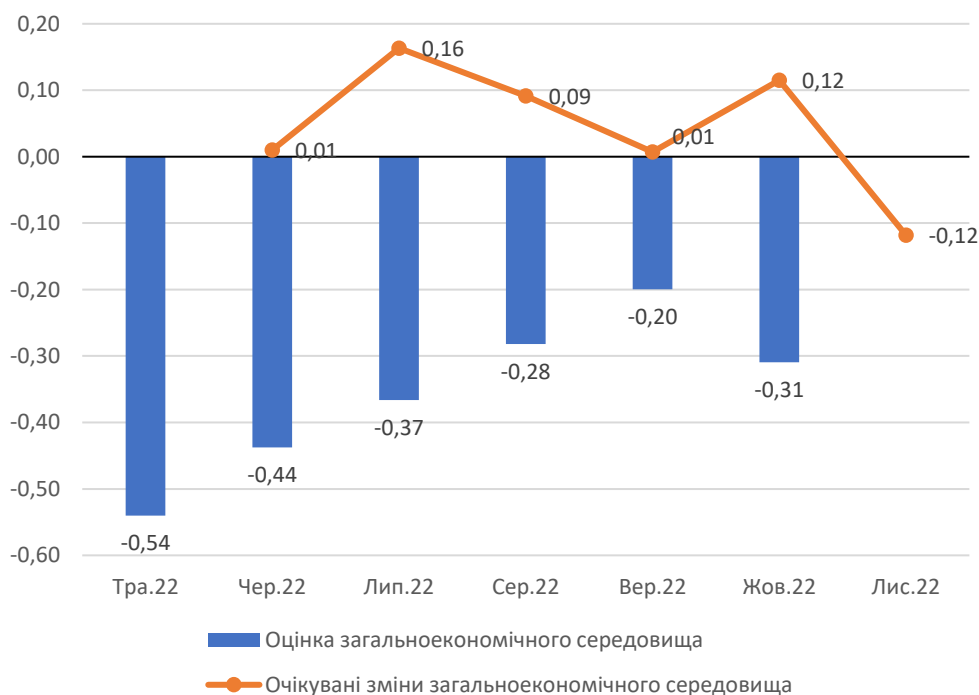
ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Оцінка загальнооекономічного середовища після п'ятимісячного поступового збільшення значно зменшилась. Значення відповідного індексу знизилось із -0,20 у вересні до -0,31 у жовтні. Це трапилось за рахунок збільшення частки тих, хто оцінює загальнооекономічне становище як погане, - із 30,7% до 39,3%. Водночас, частка тих, хто оцінює загальнооекономічне становище позитивно, зменшилась із 7,5% до 5,8%. Частка тих, хто вважає загальнооекономічне середовище задовільним, зменшилась із 61,8% у вересні до 54,8% у жовтні.

У жовтні прогнози підприємств на майбутні шість місяців після покращення у вересні знову погіршились : значення *Індексу очікуваних змін загальнооекономічного середовища* зменшилось із 0,12 до -0,12. Це сталось через зменшення частки «оптимістів» (із 27,4% до 21,4%) та збільшення у два рази «песимістів» (із 14,0% до 31,9%). Частка тих, хто вважає, що протягом майбутніх пів року загальнооекономічне середовище не зміниться, зменшилась із 58,6% до 46,7%.

Частка тих, хто не зміг дати прогнози щодо стану загальнооекономічного середовища, збільшилась із 36,7% до 49,8%.

Рис. 4. Загальнооекономічне середовище, індекси



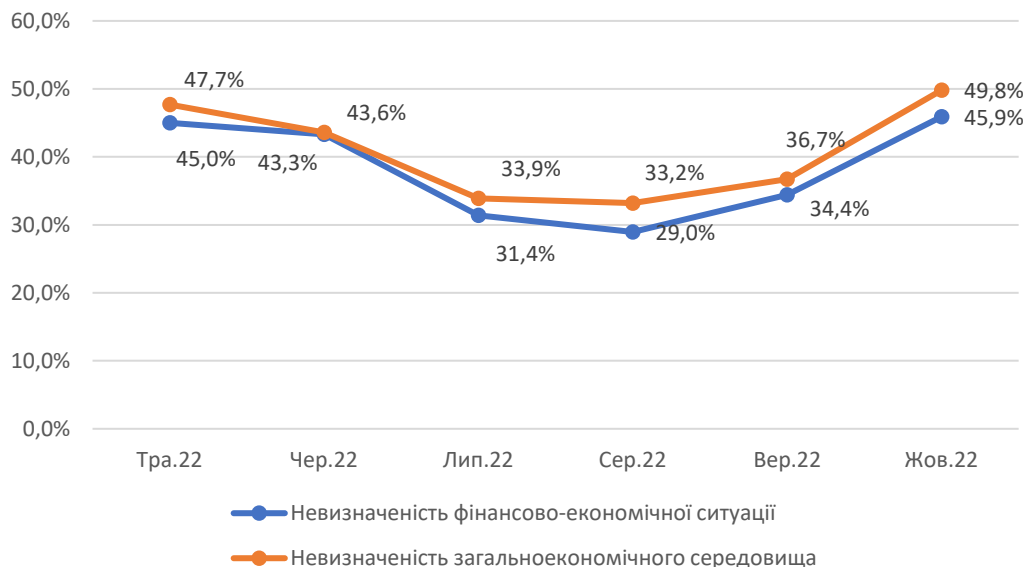
НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ

Піврічні очікування

Рівень невизначеності в жовтні порівняно з вереснем продовжив збільшення в прогнозах як фінансово-економічної ситуації на підприємстві, так і загальнооекономічного середовища. Як уже було зазначено, частка опитаних, що не змогли дати прогноз щодо змін фінансово-економічної ситуації на підприємстві в

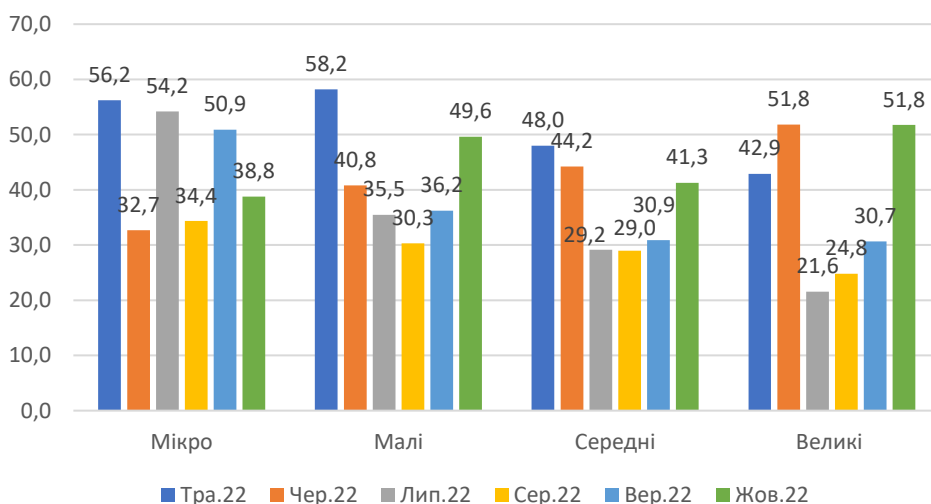
перспективі на півроку, збільшилась із 34,4% до 45,9%, а загальноекономічного середовища в цілому в країні — із 36,7% до 49,8%.

Рис. 5. Рівень невизначеності фінансово-економічної ситуації та загальноекономічного середовища, % опитаних



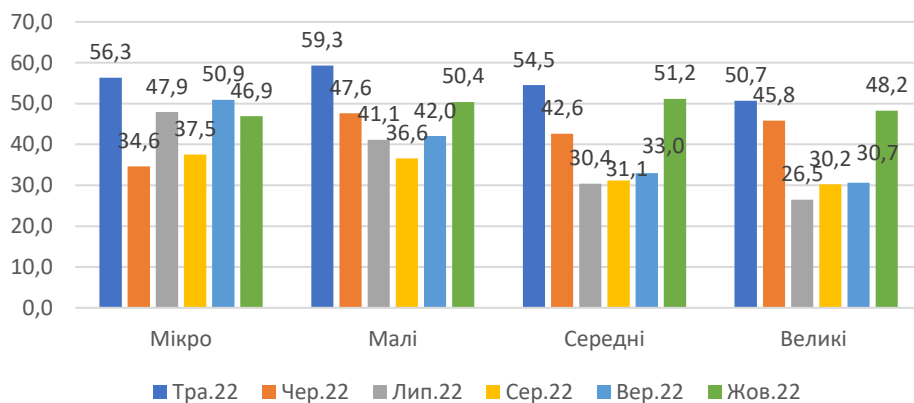
Рівень невизначеності щодо фінансово-економічної ситуації на підприємстві та її динаміка залежать від розміру підприємств. При цьому варто зазначити, що показник для мікропідприємств є найменшим та єдиним, у якому значення зменшилось у жовтні порівняно з вереснем із 50,9% до 38,8%. Для середніх підприємств значення збільшилось із 30,9% до 41,3%, а для малих підприємств – із 36,2% до 49,6%. Найбільшим показником невизначеності щодо фінансово-економічного середовища збільшився для великих підприємств, із 30,7 до 51,8%.

Рис. 6. Частка опитаних, що не змогли дати відповідь на питання про зміну фінансово-економічного середовища в перспективі на пів року



Невизначеність щодо загальноекономічного середовища як і у випадку з фінансово-економічною ситуацією, залежить від розміру підприємства. Показники мікропідприємств (єдиний показник, у якому зафіксовано зменшення значення із 50,9% до 46,9%) та великих підприємств (значення збільшилось з 30,7% до 48,2%) є нижчими за показники малих (відсоток збільшився з 42,0% до 50,4%) та середніх (відсоток збільшився з 33,0% до 51,2%) підприємств.

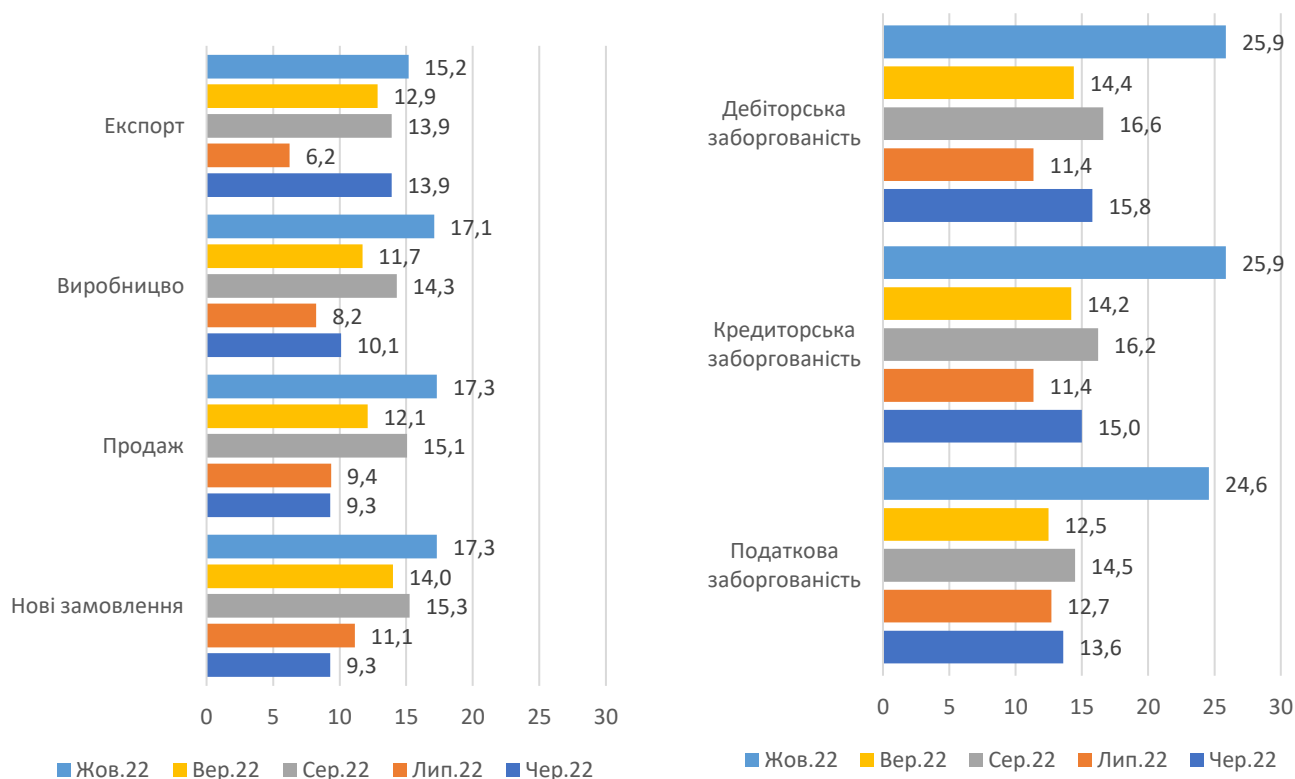
Рис. 7. Частка опитаних, що не змогли дати відповідь на питання про зміну загальноекономічного середовища в перспективі на півроку

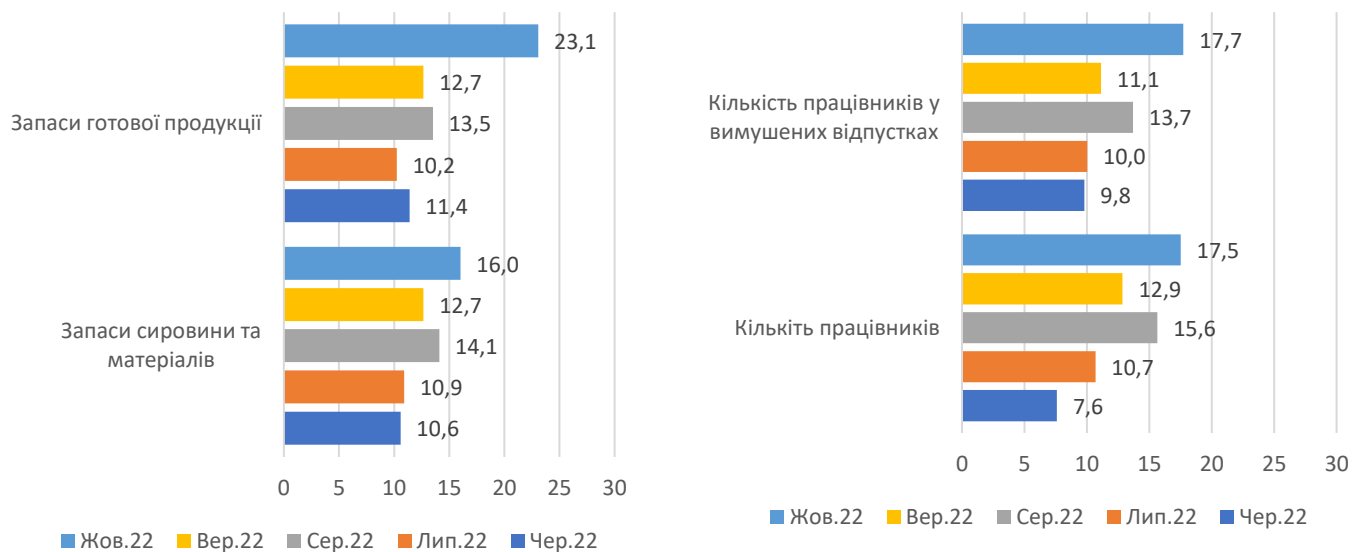


Тримісячні очікування

У тримісячній перспективі також спостерігається збільшення невизначеності для всіх показників роботи підприємств. Найбільшими показники невизначеності є для дебіторської (значення збільшилось із 14,4% до 25,9%), кредиторської (значення збільшилось із 14,2% до 25,9%) та податкової (значення збільшилось із 12,5% до 24,6%). Відсоток невизначеності для запасів готової продукції збільшився майже вдвічі, із 12,7% до 23,1% у жовтні. Найменшим рівень невизначеності є для експорту (хоча відсоток тут також збільшився із 12,9% до 15,2%), а також для запасів сировини та матеріалів (відсоток збільшився з 12,7% до 16,0%).

Рис. 8. Частка підприємств, які не змогли зробити прогноз про зміну показника в перспективі 3-х місяців, % опитаних





ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА КОРОТКОСТРОКОВІ ОЧІКУВАННЯ

ВИРОБНИЦТВО

Зміни щодо попереднього місяця

Тенденція до зменшення темпів скорочення виробництва перервалась після поступового збільшення протягом п'яти місяців поспіль. Індекс змін виробництва в жовтні порівняно з вереснем зменшився та змінив знак на від'ємний (із 0,05 вересні до -0,03 у жовтні). Частка тих підприємств, на яких виробництво скоротилось, лише незначним чином збільшилась, із 21,2% до 21,6%. Водночас, зменшилась і частка підприємств, що повідомили про зростання виробництва, із 26,8% у вересні до 17,3% у жовтні. При цьому, із 51,9% до 61,1% збільшилась частка респондентів, у яких не відбулось жодних змін.

Розмір. Серед підприємств різних розмірів найкраще почувались великі підприємства, індекс для яких є додатним та становить по 0,02. Значення індексу для середніх підприємств уже від'ємне та становить -0,04. Найгірше становище в мікро- та малих підприємств, для яких індекс становить -0,08 для кожного.

Регіон. У регіональному розрізі найкращі показники мали підприємства Львівської області (0,50) та м. Києва (0,36). Найгіршим становище було на підприємствах у Житомирській (-0,50), Сумській та Дніпропетровській (по -0,44 для кожної) областях.

Галузь. Значення індексу різняться для секторів та галузей. Найкраща ситуація в галузі виробництва тканин, одягу та взуття (0,19) і харчової промисловості (0,05). Показник для поліграфії дорівнює нулю. Показники інших галузей мають від'ємне значення, та найнижчими є значення для металообробки (-0,40), а також для деревообробної промисловості (-0,30).

Очікування щодо змін виробництва

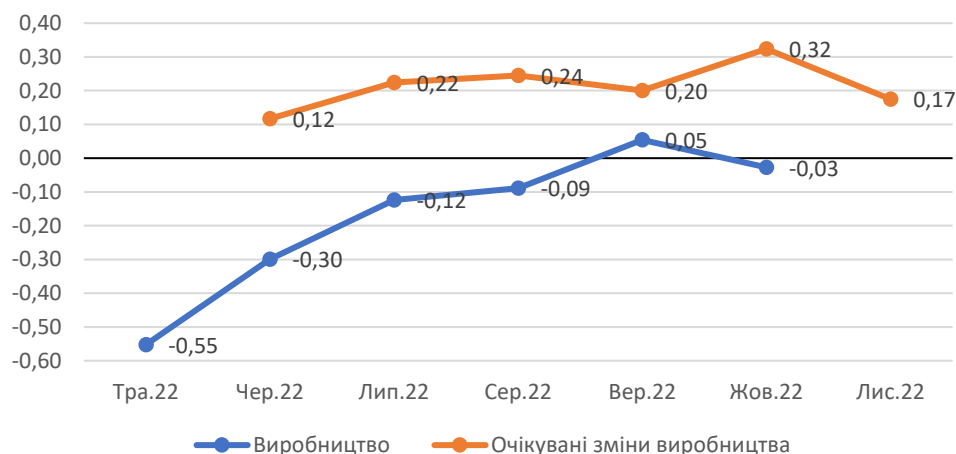
Виробничі плани підприємств на три місяці також погіршилися, проте показник залишився додатним. Індекс очікуваних змін виробництва суттєво зменшився, із 0,32 до 0,17. Частка підприємств, на яких планується зростання виробництва, зменшилась із 40,0% у вересні до 29,1% у жовтні, а частка тих, що планують зменшення виробництва, збільшилась із 7,8% до 12,4%. Частка тих, хто не очікує змін, збільшилась із 52,2% до 58,5%.

Розмір. Очікування щодо виробництва не надто сильно відрізняються для підприємств різних розмірів. Найвищі показники мають середні (0,18) підприємства. Показник великих та малих підприємств становить 0,16 для кожного. Значення мікропідприємств є найнижчим та становить 0,14.

Регіон. Плани підприємств суттєво залежать від регіону розташування. Київська (0,82), Чернівецька (0,78) області та м. Київ (0,73) мають найбільш оптимістичні плани щодо зростання обсягів виробництва. У той час як підприємства Сумської (-0,28) та Дніпропетровської (-0,22) областей очікують зменшення обсягів виробництва.

Галузь. Виробничі очікування на три місяці залежать від галузі. Найвищими є показники для виробництва тканин, одягу та взуття (0,30) та поліграфічної промисловості (0,29). Найнижчими та від'ємними є значення для виробництва металу, металообробки (-0,36) і виробництва будівельних матеріалів (-0,11).

Рис. 9. Індекс змін виробництва



ПРОДАЖІ

Зміни щодо попереднього місяця

У жовтні темпи скорочення продажів зменшились. Індекс змін продажів зменшився з 0,01 до -0,03. Частка підприємств, у яких продажі знизились у жовтні порівняно з вереснем, збільшилась із 22,5% до 23,4%. Водночас, частка тих, у кого продажі збільшились, істотно зменшилась, із 24,1% до 19,1%. Частка підприємств, у яких нічого не змінилось протягом минулого місяця, збільшилась із 53,4% до 57,4%.

Розмір. Індекс змін продажів великих підприємств має єдине додатне значення (0,01). Показник середніх підприємств становить -0,02, а малих - -0,08. Показник мікропідприємств є найнижчим (-0,13).

Регіон. Найвищий індекс продажів зафіксовано для Львівської області (0,56) та м. Києва. Найнижчий показник у Сумській області (0,56), а також у Житомирській та Дніпропетровській областях (по -0,50 для кожної).

Галузь. Найвищий індекс продажів мають підприємства галузі виробництва тканин, одягу та взуття (0,22), а також харчової галузі (0,05). Показники всіх інших галузей мають від'ємне значення, але найнижчим є значення для деревообробної промисловості та виробництва будівельних матеріалів (по -0,26 для кожної) та для виробництва металу й металообробки (-0,40).

Очікувані зміни продажів

Очікування залишаються оптимістичними, хоча і знизились. Індекс очікуваних змін обсягів продажів у жовтні порівняно з вереснем знизився з 0,33 до 0,19. Із 41,6% до 31,4% зменшилась частка опитаних, що планують збільшення обсягів продажів у наступні три місяці, та з 9,0% до 13,2% збільшилась частка тих, хто

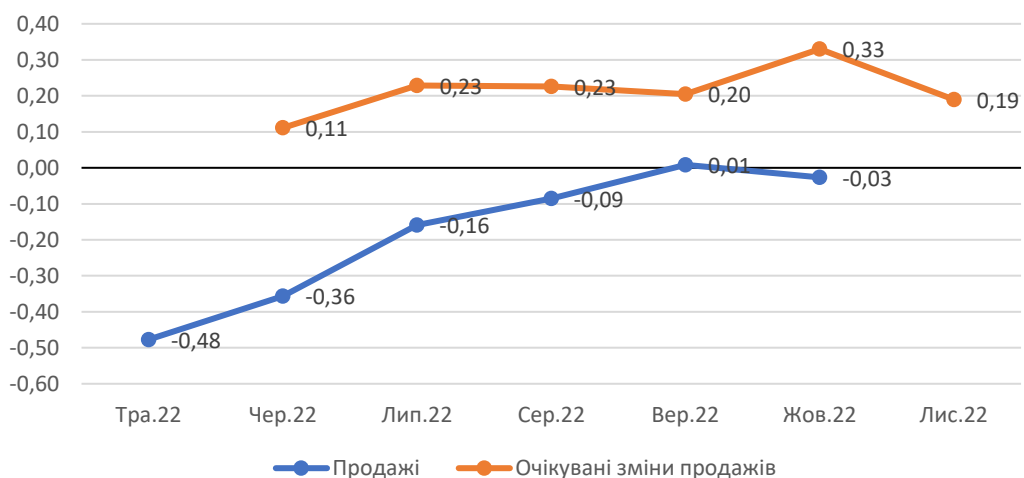
очікує їх зменшення. Разом із тим, відсоток опитаних, які вважають, що нічого не зміниться, істотно збільшився, із 49,5% до 55,3%.

Розмір. Найвищі очікування мають представники середніх (0,24) та малих (0,17) підприємств. Показник для великих підприємств становить 0,14, а для мікропідприємств показник є найнижчим та становить 0,11.

Регіон. У розрізі регіонів найкращі очікування зафіксовано в м. Києві та Київській області (по 0,77), а також для Львівської та Чернівецької (по 0,56% для кожної) областей. Натомість у Сумській області показник є найнижчим (-0,35). Показник Дніпропетровської області становить -0,17.

Галузь. Найвищі показники очікувань стосовно продажів мають поліграфічна промисловість (0,36) та виробництво тканин, одягу і взуття (0,30). Показники очікувань для виробництва металу та металообробки становлять -0,36, а показники для виробництва будівельних матеріалів (-0,11) є найнижчими та єдиними з від'ємними значеннями.

Рис. 10. Індекс змін продажів



ЕКСПОРТ

Зміни щодо попереднього місяця

У жовтні темпи падіння експорту продовжили сповільнення вже п'ятий місяць поспіль. Це єдиний показник, для якого позитивна тенденція минулих місяців не перервалась у жовтні. Значення *індексу змін експорту* збільшилось у порівнянні з вереснем з -0,21 до -0,15. Частка опитаних, у яких обсяги експорту скоротились, зменшилась із 35,2% у вересні до 27,8% у жовтні. Водночас, зменшилась і частка підприємств, які збільшували обсяги експорту, із 15,3% до 12,2%. При цьому, досить істотно, із 49,5% до 60%, збільшилась частка тих підприємств, на яких обсяги експорту не змінилися.

Розмір. Найвищим значення індексу змін експорту є для великих підприємств (-0,12). Показники малих та середніх підприємств становлять -0,15 та -0,18 відповідно. Найнижчим є показник для мікропідприємств -- 0,27.

Регіон. У регіональному розрізі найвищими показники індексу змін експорту є для Львівської (0,83) Одеської (0,30) та Тернопільської (0,20) областей. Найнижчим значення є для Сумської області (-1,00).

Галузь. У галузевому розподілі індекс змін експорту є найвищим для виробництва тканин, одягу та взуття, він дорівнює нулю. Показники всіх інших галузей мають від'ємне значення, та найнижчими є показники виробництва будівельних матеріалів (-0,44) та деревообробної промисловості (-0,50).

Очікувані зміни експорту

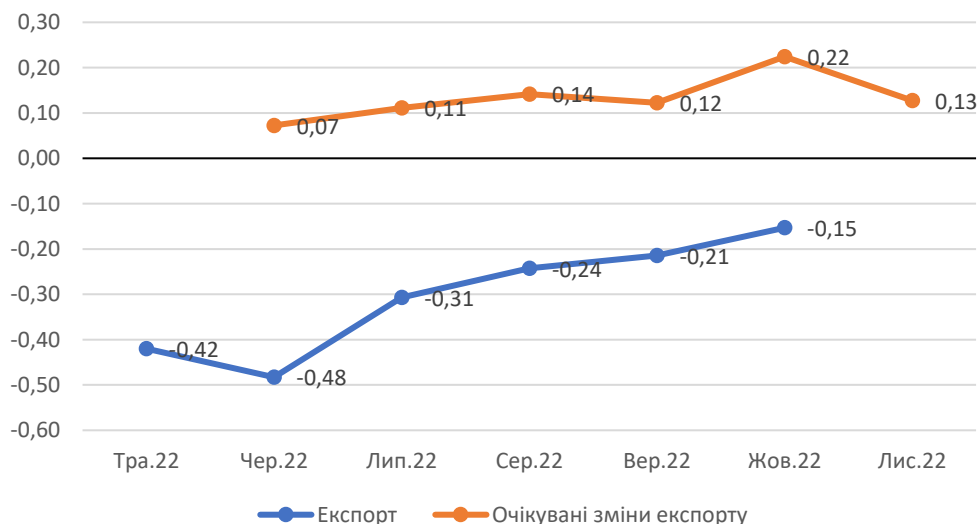
Очікування щодо експорту погіршилися. Значення *індексу очікуваних змін експорту* в жовтні порівняно з вереснем зменшились із 0,22 до 0,13. Частка тих, хто планує скорочення обсягів експорту, збільшилась із 7,1% до 12,1%. Водночас, частка опитаних, які очікують збільшення експорту в найближчому майбутньому, зменшилась із 30,1% у вересні до 25,4% у жовтні. Частка тих, хто не очікує жодних змін, зменшилась лише незначним чином, із 62,8% до 62,5%.

Розмір. Найкращі очікування щодо експорту мають мікро- (0,23) та середні (0,17) підприємства. Показник мікропідприємств становить 0,11. Найнижче значення очікувань мають великі підприємства (0,09).

Регіон: Найвище значення індексу очікуваних змін експорту зафіксовано для підприємств Тернопільської (1,00) та Київської (0,81) областей. Найгіршими є очікування представників бізнесу Сумської (-1,00), Хмельницької та Дніпропетровської (по -0,33 для кожної) областей.

Галузь. Найвище значення індексу очікуваних змін експорту мають поліграфічна (0,50) та харчова (0,22) промисловості, а також виробництво тканин, одягу та взуття (0,20). Показники інших галузей є від'ємними, але найнижчим є значення для виробництва металу й металообробки (-0,30).

Рис. 11. Індекс змін експорту



ЗАПАСИ СИРОВИНИ

Зміни щодо попереднього місяця

Темпи скорочення запасів сировини сповільнились, про що свідчить зменшення *Індексу змін запасів сировини* з -0,01 у вересні до -0,12 в жовтні. **Це означає, що ситуація з сировиною, брак якої відчують підприємства, може покращитись.** Частка респондентів, що повідомили про збільшення запасів сировини за минулий місяць, зменшилась із 20,9% до 11,5%, частка опитаних, що вказали на її скорочення, збільшилась лише незначним чином, із 22,5% до 23,5%. 65,0% повідомили, що в порівнянні з минулим місяцем нічого не змінилось (56,6%).

Розмір. Індекс запасів сировини є найвищим у мікро- та середніх підприємств (по -0,09 для кожного), показник великих підприємств становить -0,13, показник малих підприємств є найнижчим та становить -0,17.

Регіон. Найвищі показники мають підприємства Львівської (0,36) та Одеської (0,21) областей, найнижчі – у Полтавській (-0,92) області та м. Києва (-0,59).

Галузь. У галузевому розподілі найвищі показники у виробництва тканин, одягу та взуття (0,14). Показник деревообробної промисловості дорівнює нулю. Показники інших галузей є від'ємними, але найнижчий показник зафіксовано для машинобудування (-0,46).

Очікувані зміни запасів сировини

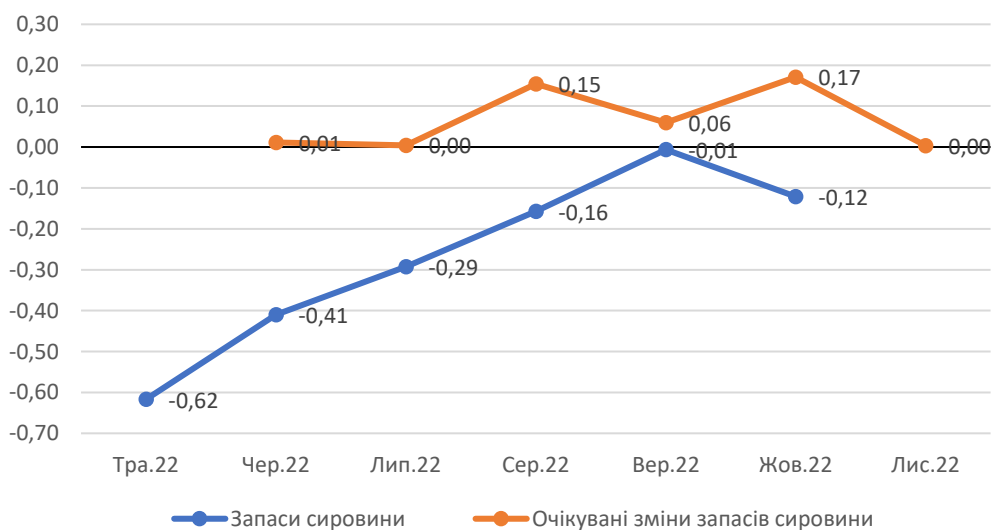
На наступні три місяці опитані підприємці очікують різкого зменшення цього показника: індекс очікуваних змін запасів сировини зменшився з 0,17 до нуля. Кількість респондентів, які очікують збільшення запасів сировини, зменшилась із 27,7% до 17,7%, тоді як частка тих, хто вважає, що запаси сировини зменшуватимуться, збільшилась із 11,6% до 17,4%. Із 56,6% до 64,9% збільшилась частка тих, хто вважає, що ситуація не зміниться.

Розмір. Індекс очікуваних змін запасів сировини має від'ємне значення для малих (-0,06) та великих (-0,01) підприємств. Показник середніх становить 0,04, а мікропідприємств - 0,06.

Регіон. Найвищим індекс очікуваних змін запасів сировини є для Рівненської (0,50) області, а також для Чернівецької (0,33), Одеської (0,32), Волинської (0,31) та Київської (0,30) областей. Найнижчим значення індексу є для Полтавської (-0,85) області та м. Києва (-0,41).

Галузь. У галузевому розрізі найвищий показник очікувань щодо змін запасів сировини мають поліграфічна (0,08) та харчова (0,01) промисловості. Від'ємні показники мають виробництво будівельних матеріалів (-0,04), металообробка (-0,31) та машинобудування (-0,42).

Рис. 12. Індекси змін запасів сировини



ЗАПАСИ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Зміни щодо попереднього місяця

Динаміка індексу запасів готової продукції свідчить про зменшення попиту. Індекс змін запасів готової продукції в жовтні різко знизився, із -0,03 до -0,23. Майже вдвічі, із 18,6% до 32,3%, зросла частка респондентів, що повідомили про зменшення запасів готової продукції, тоді як із 15,6% до 9,6% зменшилась частка тих респондентів, у кого запаси збільшились. Частка респондентів, які зовсім не відчували змін, значно зменшилась, із 65,9% до 58,1%.

Розмір. Залежно від розміру підприємства значення індексу знаходиться приблизно в одному діапазоні для всіх підприємств. Водночас, показник є найменшим для середніх підприємств (-0,20) та однаковим для малих та великих підприємств (по -0,24 для кожного), а для мікропідприємств значення становить -0,25.

Регіон. Серед бізнесу різних регіонів найбільше скорочення запасів спостерігається в Полтавській (-0,92) Черкаській (-0,81) областях, а найвищим значення індексу є для Чернівецької області (0,27), а також для Львівської (0,12) та Одеської (0,11) областей.

Галузь. У галузевому розподілі для деревообробної промисловості значення дорівнює нулю. Показники інших галузей мають від'ємне значення, та найнижчим є значення для виробництва металу та металообробки (-0,47).

Очікувані запаси готової продукції

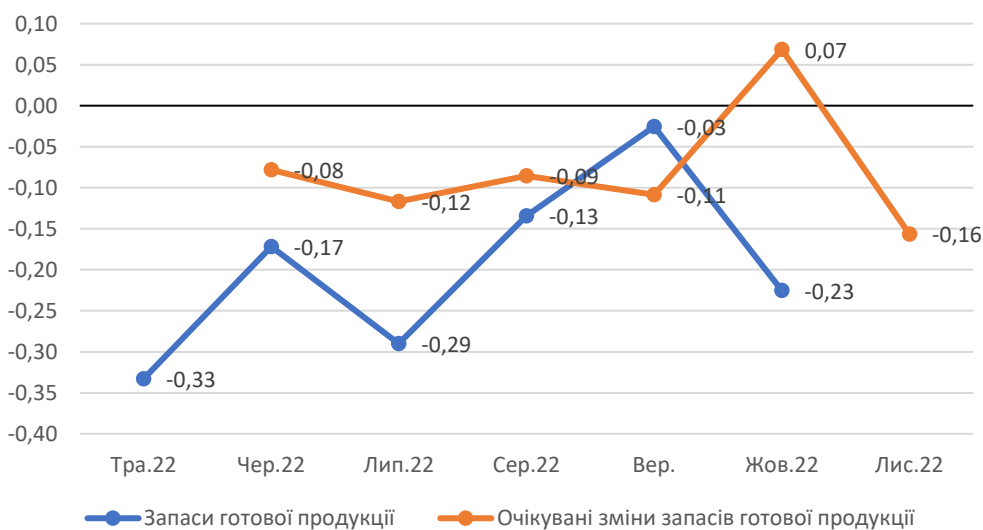
На майбутнє підприємці очікують на подальше зниження цього показника. Індекс очікуваних змін запасів готової продукції різко зменшився, із 0,07 у вересні до -0,16 в жовтні. Із 14,0% до 26,1% збільшилась частка опитаних, які вважають, що запаси готової продукції в наступні три місяці зменшуватимуться, тоді як частка тих, хто очікує їх збільшення, зменшилась удвічі, із 20,6% до 9,5%. Відсоток же тих, хто вважає, що нічого не зміниться, зменшився з 70,6% до 64,4%.

Розмір. Значення показника залежить від розміру підприємства. Показник є приблизно однаковим для середніх (-0,12) та малих (-0,14) підприємств. Значення для великих підприємств становить -0,21, а показник малих підприємств є найнижчим та становить -0,31.

Регіон. У регіональному розподілі найвищим показник очікувань є для Київської (0,39) та Сумської (0,18) областей. Значення для Полтавської (-0,85) та Волинської областей є найнижчими.

Галузь. Значення індексу для поліграфії становить 0,22 та є єдиним додатним. Найнижчими є показники деревообробної промисловості (-0,33) та машинобудування (-0,37).

Рис. 13. Індекси змін запасів готової продукції



НОВІ ЗАМОВЛЕННЯ

Зміни щодо попереднього місяця

Динаміка нових замовлень незначним чином знизилась. Індекс змін нових замовлень у жовтні порівняно з вереснем дещо знизився, із 0,01 до -0,03, за рахунок збільшення частки опитаних, що повідомили про скорочення кількості нових замовлень із 20,3% у вересні до 23,7% у жовтні. Відсоток тих, у кого кількість замовлень зросла, зменшився з 21,7% до 20,0%. Із 58,0% до 56,3% зменшилась частка тих, хто не відчув змін.

Розмір. Значення індексу є найвищим та єдиним додатним для великих підприємств і становить 0,01. Для середніх підприємств показник становить -0,03. Значення майже не відрізняється та є найнижчим для малих (-0,07) та мікропідприємств (-0,08).

Регіон. Зафіксовано суттєві регіональні відмінності. Серед регіонів нові замовлення найбільше зростали у Львівській області (0,65) та м. Києві (0,43), у той час як у Сумській та Дніпропетровській (по -0,44 для кожної) та Житомирській (-0,41) областях нові замовлення найбільше скоротились.

Галузь. Найкраще за попередній місяць ситуація з новими замовленнями складалась у виробництві тканин, одягу та взуття (0,19), а також у харчовій промисловості (0,07). Показник поліграфічної промисловості дорівнює нулю. Усі інші галузі мають від'ємне значення, та найнижчі показники в хімічній промисловості (-0,47) та металообробці (-0,35).

Очікувані зміни нових замовлень

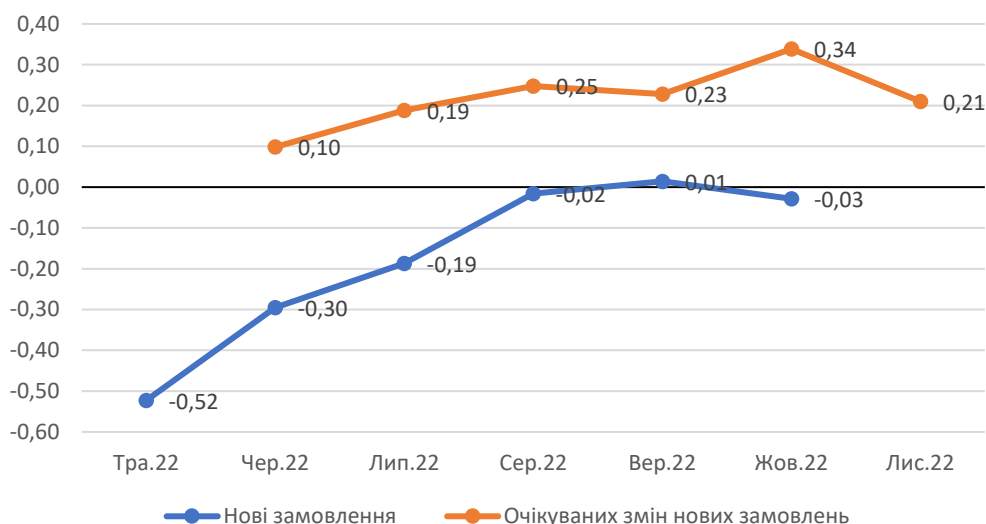
Тенденція до зростання темпів збільшення кількості нових замовлень уповільнилась. Значення індексу очікуваних змін нових замовлень знизилось із 0,34 до 0,21. Із 41,3% до 32,9% зменшилась частка тих, хто очікує на збільшення нових замовлень. Водночас, частка респондентів, які вважають, що кількість замовлень зменшиться, збільшилась із 7,0% до 12,7%. 54,4% опитаних у жовтні не очікують жодних змін у наступні три місяці (у вересні таких було 51,8%).

Розмір. Показник очікувань є найвищим для середніх (0,24) підприємств. Для великих та малих підприємств показник є однаковим та становить 0,19. Для мікропідприємств (0,14) показник є найнижчим.

Регіон. У м. Києві (0,76), а також у Київській (0,74) та Львівській (0,69) областях бізнес у більшій мірі ніж в інших регіонах очікує на збільшення нових замовлень. Разом із тим, показники Сумської (-0,57) та Дніпропетровської (-0,22) областей є найнижчими.

Галузь. Найкращі очікування щодо нових замовлень мають поліграфічна промисловість (0,50) та виробництво тканин, одягу та взуття (0,44). Найнижче значення має показник для металообробки, він становить -0,36.

Рис. 14. Індекси змін нових замовлень



ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ

Зміни щодо попереднього місяця

Ситуація із заборгованостями покращилась. Значення індексу змін дебіторської заборгованості зменшилось із 0,08 до 0,01. При цьому, частки тих, хто повідомив про збільшення заборгованості (14,6%), не надто сильно відрізняються від тих, у кого заборгованість зменшилась (14,1%). У вересні відсоток становив 18,1% та 11,5% відповідно. Із 70,3% до 71,3% збільшилась частка тих, для кого нічого не змінилось за минулий місяць.

Розмір. Найгіршою ситуація з дебіторською заборгованістю є для великих (0,06) та малих (0,05) підприємств, показники яких мають додатне значення. Тоді як показники середніх (0,04) та мікропідприємств (-0,09) є кращими.

Регіон. У розрізі регіонів найбільше зростання дебіторської заборгованості було зафіксовано в Київській (0,32), Запорізькій (0,22) та Вінницькій (0,21) областях. Найнижчим є показник для Сумської області (-0,62).

Галузь. При галузевому розподілі найвище значення індексу показують деревообробна (0,12) та харчова (0,10) промисловість. Найнижчим є показник для металообробки (-0,21) та поліграфічної промисловості (-0,13).

Очікувані зміни дебіторської заборгованості

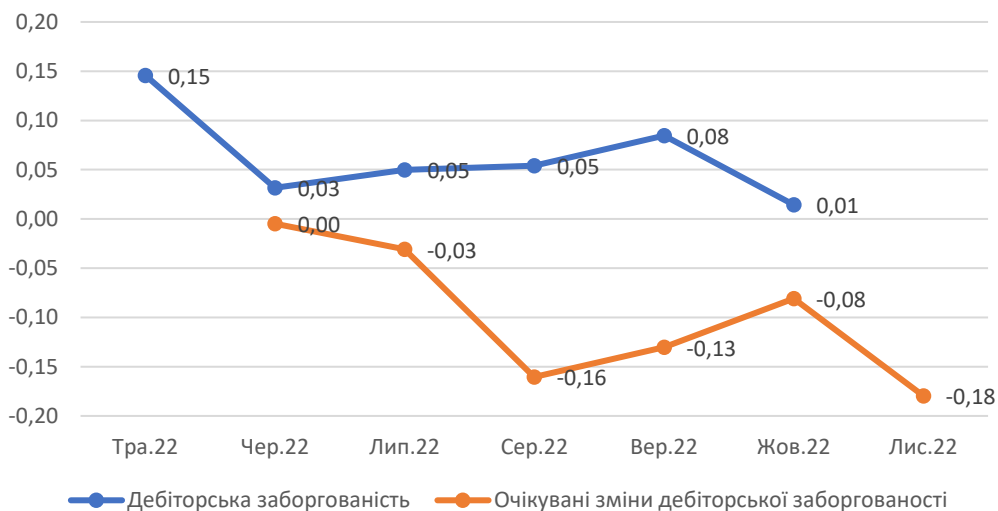
У перспективі трьох місяців очікується прискорення темпів зменшення заборгованості. Індекс очікуваних змін дебіторської заборгованості зменшився з -0,08 до -0,18. Лише 3,8% опитаних очікують на збільшення цього показника (було 9,8%), а частка тих, хто очікує на його зменшення, збільшилась із 17,8% до 22,6%. Частки тих, хто вважає, що нічого не зміниться, збільшилась незначним чином, із 72,3% до 73,6%.

Розмір. При розподілі за розміром дещо краще значення індексу мають мікро- (-0,11) та середні (-0,12) підприємства. Показник великих підприємств становить -0,07, а значення малих підприємств є найвищим (-0,03).

Регіон. У регіональному розподілі найбільше значення показує м. Київ (0,09), показники Львівської та Чернівецької областей дорівнюють нулю. Найнижче значення показника для Сумської області - -0,89.

Галузь. Найвищим показник очікувань зі збільшення заборгованості є для деревообробної промисловості, він дорівнює нулю. Значення для металообробки є найнижчим та становить -0,36.

Рис. 15. Індекси змін дебіторської заборгованості



КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ

Зміни щодо попереднього місяця

У вересні ситуація з кредиторською заборгованістю дещо покращилась після того, як три місяці поспіль залишалась практично без змін. Індекс змін кредиторської заборгованості зменшився з 0,01 у вересні до -0,03 у жовтні. Частка опитаних, що повідомили про збільшення заборгованості, змінилась незначним чином, зменшившись із 11,6% до 11,3%. Водночас, із 11,8% до 15,9% збільшилась частка тих, у кого кредиторська заборгованість зменшилась. Із 77,6% до 72,8% зменшилась частка тих, для кого нічого не змінилось за минулий місяць.

Розмір. Найвищим єдиним додатним індекс змін кредиторської заборгованості є для великих (0,02) підприємств, значення малих підприємств становить -0,02. Показники середніх (-0,10) та мікропідприємств (-0,09) мають значно кращі показники.

Регіон. Зафіксовані суттєві регіональні відмінності. Ситуація з накопиченням кредиторської заборгованості є найгіршою в Київській (0,21), а також у Черкаській та Запорізькій областях (по 0,17 для кожної), а найкращою ситуація є в Сумській (-0,92) та Дніпропетровській (-0,67) областях.

Галузь. У галузевому розподілі найвищі показники зафіксовано в харчовій промисловості (0,04) та у виробництві тканин, одягу та взуття (0,03). Усі інші показники мають від'ємне значення, але найнижчим показником є значення для металообробки (-0,21) та машинобудування (-0,19).

Очікувані зміни кредиторської заборгованості

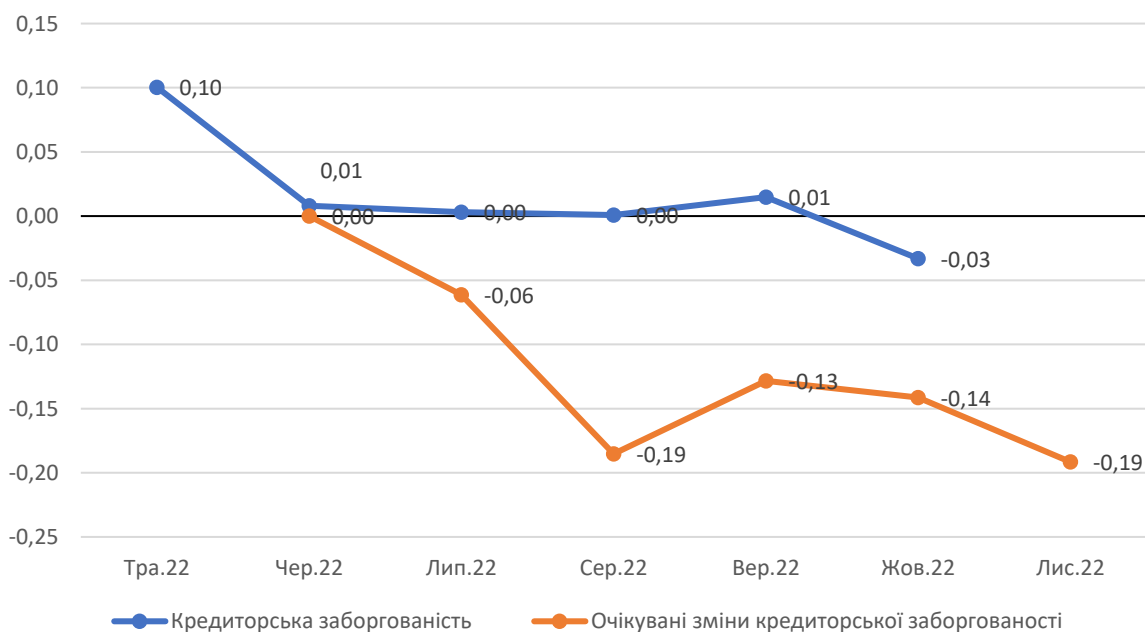
Очікується подальше зменшення кредиторської заборгованості. Індекс очікуваних змін кредиторської заборгованості зменшився з -0,14 у вересні до -0,19 в жовтні. Частка тих, хто очікує на подальше зменшення кредиторської заборгованості, збільшилась із 18,2% до 22,0%, тоді як частка тих, хто очікує збільшення кредиторської заборгованості, зменшилась із 4,1% до 2,2%. Із 77,6% до 75,8% зменшилась частка тих респондентів, які вважають, що нічого не зміниться.

Розмір. Показник очікуваної кредиторської заборгованості для середніх підприємств є найвищим та становить -0,16. Значення мікро- (-0,19) та малих (-0,20) підприємств не надто сильно відрізняється. Показник великих підприємств є найвищим та становить -0,24.

Регіон. Спостерігаються суттєві регіональні відмінності. Показник очікувань за кредиторською заборгованістю є додатним для Львівської (0,04) області. Для Чернівецької та Київської областей показник дорівнює нулю. Показники інших областей мають від'ємне значення, та найнижчим є показник Сумської (-0,75) і Хмельницької (-0,50) областей.

Галузь. Серед галузей промисловості всі показники мають від'ємне значення. При цьому показник для виробництва тканин, одягу та взуття є найвищим і становить -0,12, тоді як найнижче значення має металообробка (-0,33).

Рис. 16. Індекс змін кредиторської заборгованості



ПОДАТКОВА ЗАБОРГОВАНІСТЬ

Зміни щодо попереднього місяця

Темпи скорочення податкової заборгованості прискорились незначним чином. Індекс змін податкової заборгованості в жовтні порівняно з вереснем зменшився з -0,02 до -0,06. Частка підприємств, що повідомили про зменшення податкової заборгованості за минулий місяць, збільшилась із 5,6% до 10,4%, тоді як із 8,1% до 4,6% зменшилась частка опитаних респондентів, які вказали на збільшення податкової заборгованості. Із 86,3% до 85,1% зменшилась частка тих, хто вважає, що жодних змін не відбулось.

Розмір. Показники податкової заборгованості не надто сильно відрізняються для середніх та великих (по -0,06 для кожного) та малих (-0,07) підприємств, та є дещо гіршими для мікропідприємств (-0,03).

Регіон. Спостерігаються суттєві регіональні відмінності. Податкова заборгованість найбільшою мірою зросла для підприємств Київської області (0,25), далі йде Одеська (0,09), а найбільше заборгованість зменшилась для бізнесу Сумської (-0,75) та Полтавської (-0,62) областей.

Галузь. Найвище значення має показник податкової заборгованості для хімічної промисловості (0,07). Значення для машинобудування становить -0,28.

Очікувані зміни податкової заборгованості

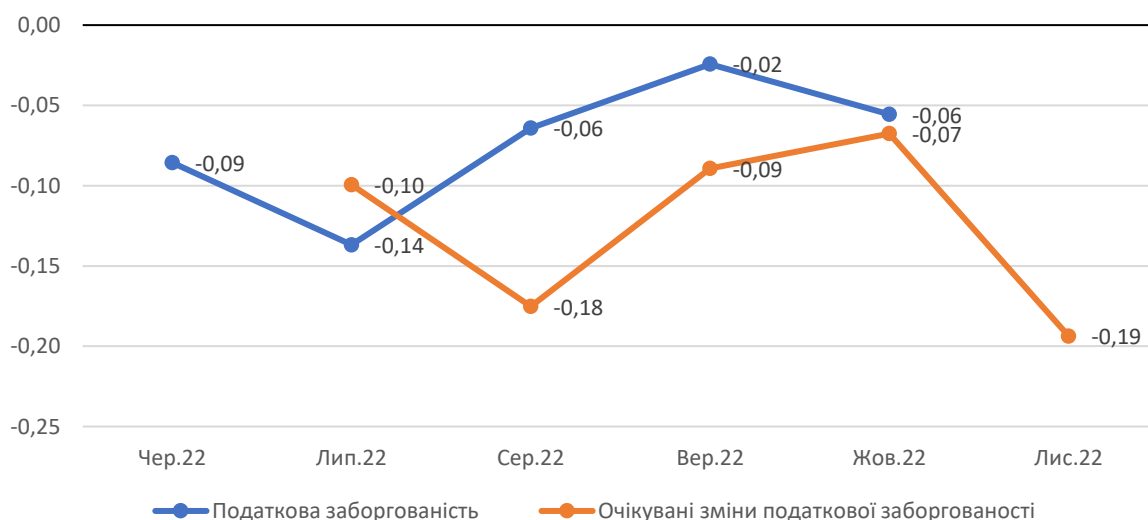
Очікування свідчать про подальше прискорення темпів скорочення податкової заборгованості. Індекс очікуваних змін податкової заборгованості зменшився з -0,07 до -0,19. Із 12,4% до 20,6% збільшилась частка тих, хто прогнозує зменшення податкової заборгованості, тоді як частка тих, хто очікує на її збільшення, зменшилась із 5,4% до 2,1%. Із 82,2% до 77,3% зменшилась частка тих, хто не очікує змін.

Розмір. Показник очікувань є кращим для великих (-0,27) підприємств. Для малих та середніх підприємств показник становить 0,16. Проте значення є найгіршим для мікропідприємств (-0,08).

Регіон. У регіональному розподілі показник очікувань для м. Києва є найвищим та становить 0,25. Показник Чернігівської, Вінницької, Хмельницької, Волинської та Львівської областей дорівнює нулю. Найнижче значення мають Сумська (-0,90) та Полтавська (-0,69) області.

Галузь. Найвищим показник очікувань податкової заборгованості є для виробництва тканин, одягу та взуття, він дорівнює нулю. Найнижчим є показник для металообробки (-0,36) та машинобудування (-0,33).

Рис. 17. Індекс змін податкової заборгованості



КІЛЬКІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ

Зміни щодо попереднього місяця

Темпи зменшення зайнятості прискорились. Індекс змін кількості працівників після поступового підвищення в жовтні порівняно з вереснем знизився з -0,03 до -0,09. Із 8,1% до 13,0% збільшилась частка опитаних респондентів, що повідомили про зменшення кількості співробітників, задіяних в усіх операціях підприємства. Водночас, частка тих, хто вказав на їх збільшення, зменшилась незначним чином, із 5,2% до 4,3%. При цьому, частка тих, для кого нічого не змінилось, зменшилась із 86,6% до 82,7%.

Розмір. Найвищим цей показник є для мікропідприємств (-0,04). Показник для малих та середніх підприємств є однаковим та становить -0,08. Найнижчим значення індексу є для великих підприємств (-0,12).

Регіон. У регіональному розподілі найвищим є показник для Одеської (0,18) та Чернігівської (0,05) областей. Найнижчим є значення для Дніпропетровської (-0,44) області.

Галузь. Показник поліграфічної промисловості дорівнює нулю та є найвищим. Показники всіх інших галузей мають від'ємне значення, найнижчим є значення для хімічної промисловості (-0,22) та виробництва металу й металообробки (-0,35).

Очікувані зміни кількості працівників

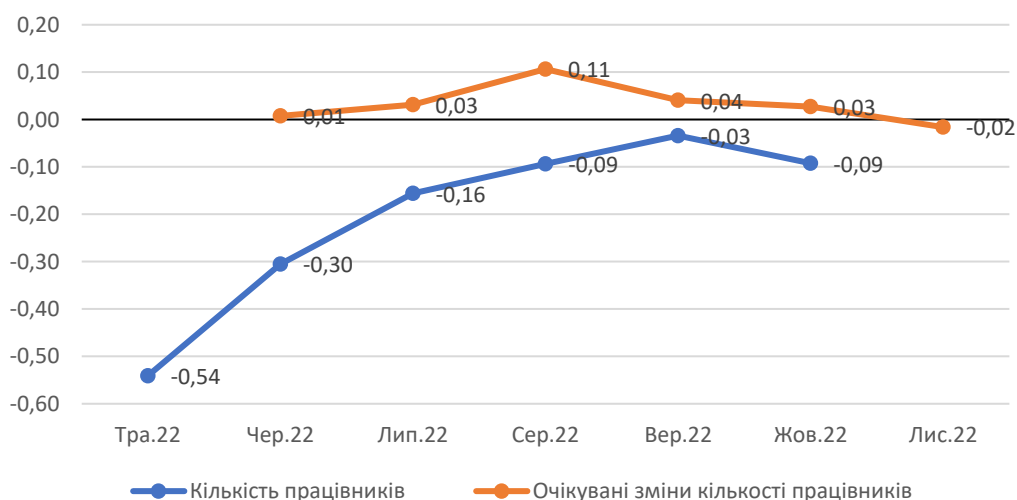
У майбутні три місяці підприємці та керівники підприємств також очікують незначного скорочення темпів зростання зайнятості: *індекс очікуваних змін кількості працівників* зменшився із 0,03 до -0,02. Відсоток опитаних підприємців, які вважають, що кількість працівників збільшиться, залишився майже без змін, зрісши лише на одну десяту відсотка, із 6,7% до 6,8%. Водночас, частка тих, хто очікує на зменшення кількості працівників, зросла більш істотно, із 3,1% до 8,1%. Частка тих, хто вважає, що нічого не зміниться, зменшилась із 90,2% до 85,1%.

Розмір. При цьому, показники середніх (0,01) та мікропідприємств (0,06) мають додатні значення. Тоді як показники малих (-0,03) та великих (-0,05) підприємств є від'ємними.

Регіон. У регіональному розподілі найвищим показник очікувань є для Чернівецької (0,33) та Київської (0,17) областей. Найнижчим він є для Запорізької (-0,25), Хмельницької (-0,24) та Дніпропетровської (-0,22) областей.

Галузь. У галузевому розрізі найвищим індекс очікувань є для поліграфічної промисловості (0,21) та виробництва тканин, одягу та взуття (0,04). Показники металообробки (-0,21) та хімічної промисловості (-0,20) є найнижчими.

Рис. 18. Індекс змін кількості працівників



ПРАЦІВНИКИ У ВИМУШЕНИХ ВІДПУСТКАХ

Зміни щодо попереднього місяця

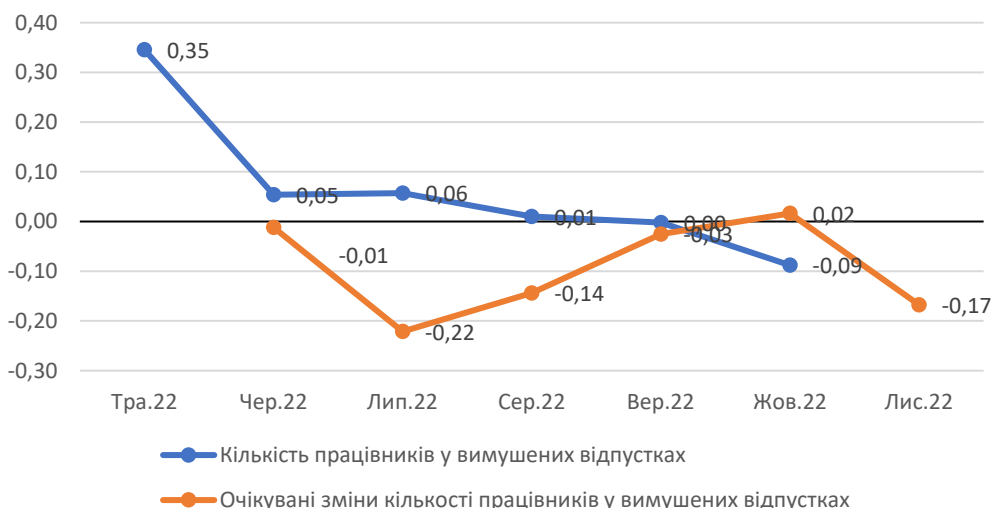
Кількість працівників у вимушених відпустках зменшилась. *Індекс змін кількості працівників у вимушених відпустках* істотно зменшився (з нуля до -0,09). Частка представників бізнесу, які повідомили про збільшення кількості співробітників, що перебувають у вимушених відпустках, майже не змінилась та становить 5,1% у жовтні (у вересні було 5,2%), тоді як частка тих, хто вказав на їх зменшення, збільшилась із 5,9% до 14,9%. Із 88,9% до 80,0% зменшилась частка тих, для кого за минулий місяць ситуація не змінилась.

Розмір. Показники підприємств усіх розмірів мають від'ємне значення. Найвищим є показник великих підприємств (-0,01). Показник мікропідприємств становить -0,07, а малих -0,10. Значення середніх підприємств є найнижчим та становить -0,16.

Регіон. Найбільшою мірою з-поміж різних регіонів зростання показника спостерігається для підприємств Волинської (0,25), Вінницької (0,07) та Кіровоградської (0,04) областей, а найчастіше про зменшення кількості співробітників, що перебувають у вимушених відпустках, повідомляють у Рівненській та Івано-Франківській областях (по -1,00 для кожної).

Галузь. У галузевому розподілі гірші показники щодо кількості працівників у вимушених відпустках мають машинобудування (0,07), а також хімічна промисловість та металообробка (по 0,06 для кожної). Значення для інших галузей мають від'ємні показники, найнижчим є значення для харчової промисловості (-0,19).

Рис. 19. Індекси змін кількості працівників у вимушених відпустках



Очікувані зміни кількості працівників у вимушених відпустках

Підприємства, які мають працівників у вимушених відпустках, очікують значного зменшення цього показника. *Індекс очікуваних змін кількості працівників у вимушених відпустках* зменшився з 0,02 до -0,17, змінивши знак на від'ємний, що означає переважання тих, хто планує в подальшому зменшувати кількість таких працівників. Частка тих підприємств, на яких очікується збільшення кількості працівників у вимушених відпустках, зменшилась із 5,2% до 1,9%. Водночас, частка тих, хто вважає, що кількість таких працівників на їхньому підприємстві скоротиться, збільшилась із 3,6% до 18,6%. Водночас, із 91,2% до 79,5% зменшилась частка тих, хто вважає, що жодних змін не відбудеться.

Розмір. Мікропідприємства найменше очікують зростання кількості працівників у вимушених відпустках, їхній індекс становить 0,04. Показник великих підприємств становить -0,10, а малих - -0,18. Найнижче значення мають середні підприємства - -0,25.

Регіон. При цьому, показники Волинської (0,08) та Київської (0,05) областей мають значення вищі нуля, тоді як показники Івано-Франківської (-1,00) та Рівненської (-0,91) областей є найнижчими.

Галузь. Найвищим є показник очікувань щодо кількості працівників у вимушених відпустках для виробництва тканин, одягу та взуття (-0,04). Показники для деревообробної (-0,20) та харчової (-0,24) промисловості є найнижчими.

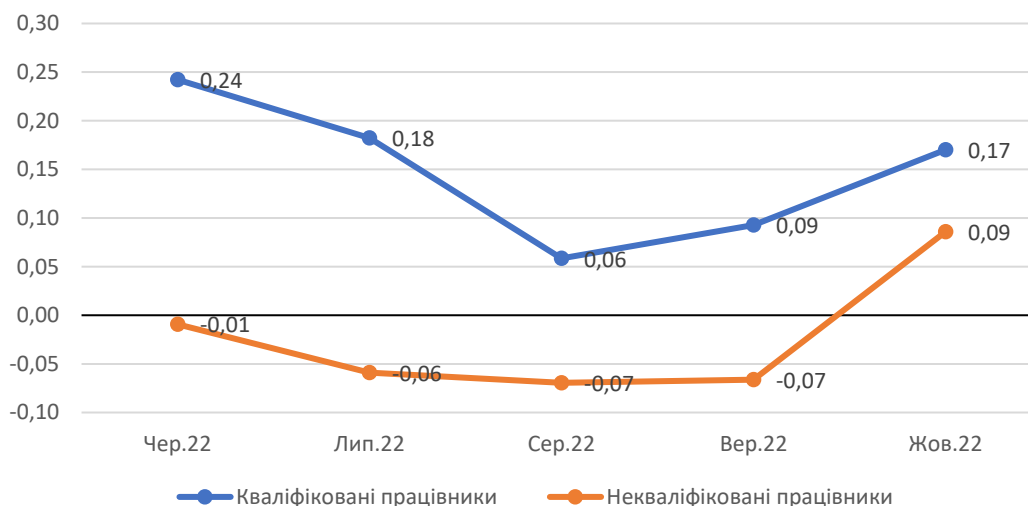
КВАЛІФІКОВАНІ ТА НЕКВАЛІФІКОВАНІ ПРАЦІВНИКИ

У жовтні проблеми при пошуку кваліфікованих працівників продовжили збільшуватись, так само як збільшились і показники для некваліфікованих працівників, що три місяці поспіль залишались без змін.

Індекс труднощів пошуку кваліфікованих працівників має додатне значення, яке збільшилось майже вдвічі, із 0,09 до 0,17. *Індекс труднощів пошуку некваліфікованих працівників*, де значення залишалось від'ємним весь період проведення опитування, змінило знак на додатний, збільшившись із -0,07 до 0,09.

Частка керівників підприємств, які вказали на те, що кваліфікованих працівників важче знайти, збільшилась із 15,5% до 20,6%. Частка ж тих, кому важче шукати некваліфікованих працівників, збільшилась із 8,3% до 14,9%. Водночас, відсоток тих, кому легше знайти кваліфікованих працівників, зменшився із 5,1% до 3,6%, а частка тих, кому легше шукати некваліфікованих працівників, зменшилась майже вдвічі, із 15,6% до 6,9%. При цьому, частка тих, хто не відчуває жодних змін у пошуку кваліфікованих робітників, зменшилась із 79,4% до 75,7%, а для некваліфікованих працівників відсоток збільшився із 76,1% до 78,2%.

Рис. 20. Індекси змін кваліфікованих та некваліфікованих працівників



Кваліфіковані працівники

Розмір. Залежно від розміру підприємства, кваліфікованих працівників легше шукати мікро- (0,11) та великим (0,12) підприємствам, але важче малим (0,19) та середнім (0,20) підприємствам.

Регіон. Зафіксовані суттєві регіональні відмінності на ринку праці. Легше шукати кваліфікованих працівників у Київській (-0,26), Чернігівській (-0,20) та Одеській (-0,04) областях. Найважче – у Волинській (0,70) та Дніпропетровській (0,67) областях.

Галузь. У галузевому розподілі менші складнощі з пошуком кваліфікованих працівників мають харчова (0,14), хімічна (0,18) та поліграфічна (0,19) промисловості. Найбільше складнощів мають виробництво будівельних матеріалів (0,40) та виробництво металу й металообробка (0,29).

Некваліфіковані працівники

Розмір. Мікропідприємства мають найменше складнощів у пошуках некваліфікованої робочої сили (0,03), тоді як показники середніх (0,07), малих (0,08) та великих (0,10) підприємств мають приблизно однакове значення.

Регіон. У регіональному розподілі найлегше шукати некваліфікованих працівників у Чернігівській (-1,00) та Сумській (-0,59) областях. Найбільші складнощі з пошуком некваліфікованих працівників у Дніпропетровській (0,61) та Житомирській (0,46) областях.

Галузь. Найгірші показники щодо пошуку некваліфікованих працівників для галузі виробництва будівельних матеріалів (0,23) та виробництва металу й металообробки (0,17), для машинобудування (-0,14) та хімічної промисловості (-0,06) ці показники є найкращими.

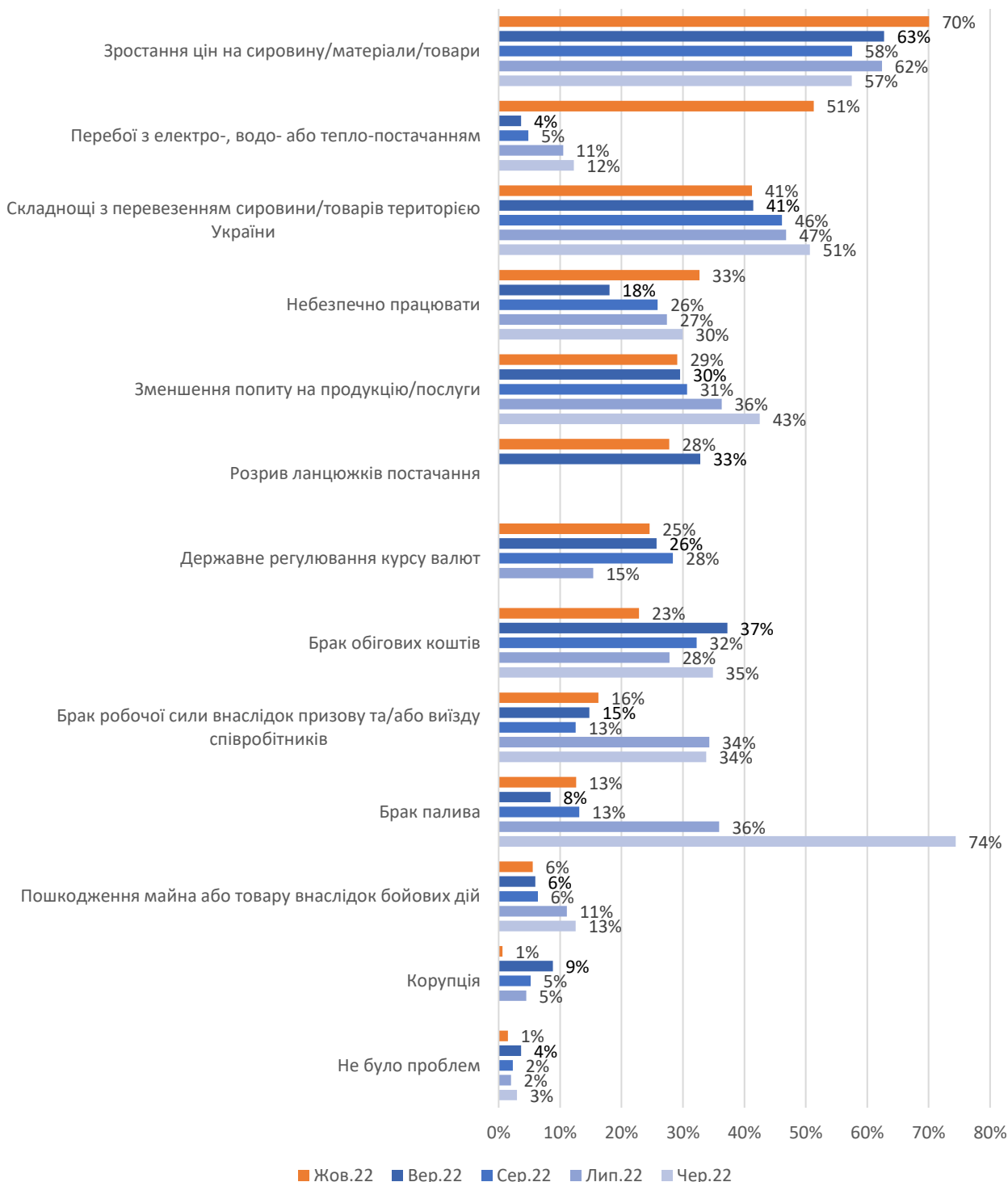
СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА ОПИТУВАННЯ

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПІДПРИЄМСТВА

Проблеми ведення бізнесу під час війни

Проблема **зростання цін на сировину та матеріали** стає все гострішою для українського бізнесу. Вона й надалі очолює рейтинг перешкод для ведення бізнесу, викликаних повномасштабною війною. До того ж, у жовтні 2022 року частка підприємств, які зіштовхнулися із цією проблемою, досягла максимуму за весь період опитувань: 70%.

Рис. 21. Найважливіші проблеми для опитаного бізнесу



У зв'язку з російськими обстрілами енергетичної інфраструктури України, які розпочалися в жовтні 2022 року, частота **перебоїв з електро-, водо- або тепlopостачанням** на українські підприємства різко зростає. У жовтні на цю проблему вказали 51% опитаних підприємств (а це в 13 разів більше, ніж було у вересні!), у результаті чого вона піднялася на друге місце в рейтингу перешкод. Перебої з електропостачанням переривають або подовжують процес виробництва та надання послуг, що не дозволяє бізнесу вчасно виконувати замовлення та загрожує зривом контрактів. А в галузях, у яких важлива свіжість продукції, (харчова промисловість, ресторанний бізнес тощо) відсутність електропостачання може призвести до того, що підприємствам доведеться утилізувати продукти.

Складнощі з перевезенням сировини або товарів територією України опустилися на третю сходинку рейтингу перешкод у жовтні з другої у вересні. Утім, частка опитаних, які говорять про цю проблему, не зменшилася: як і у вересні 2022 року, вона становила 41%. Вплив цієї проблеми стабілізувався на поточному рівні після деякого зменшення протягом попередніх місяців.

Ескалація обстрілів цивільного населення та інфраструктури росією призвела до того, що питання безпеки праці набуло більшого значення для українського бізнесу. Так, третина підприємств, опитаних у жовтні 2022 року, сказала, що **працювати небезпечно**. Ця частка опитаних удвічі більша ніж у вересні 2022 року: тоді на цю проблему вказували 18% респондентів. Важливість проблеми безпеки праці повернулася на рівень травня та червня 2022 року, коли її називали однією з головних перешкод для своєї роботи 34% та 30% підприємств.

Наступні місця в рейтингу перешкод – п'яте та шосте – зайняли проблеми **зменшення попиту на продукцію та послуги та розриву ланцюжків постачання**. На ці перешкоди вказують майже однакові частки опитаних: 29% та 28% відповідно. Частка підприємств, які повідомляють про зменшення попиту, майже не змінилася з вересня 2022 року, що вказує на те, що негативний вплив цієї проблеми триває, зокрема у зв'язку зі зростанням цін та зменшенням платоспроможності клієнтів.

Приблизно одна четверта опитаних підприємств скаржаться на такі проблеми, як **державне регулювання курсу валют (25%) та брак обігових коштів (23%)**, унаслідок чого ці дві проблеми зайняли, відповідно, сьоме та восьме місця в рейтингу перешкод.

Проте в той час, як важливість проблеми курсу валют практично не змінилася порівняно з вереснем, про брак обігових коштів у жовтні говорили менше опитаних ніж у вересні, коли ця проблема була актуальною для 37% підприємств та займала третє місце в рейтингу перешкод. З огляду на те, що оцінки фінансово-економічної ситуації на підприємствах погіршилися, зменшення частки підприємств, що говорять про брак коштів, навряд чи вказує на стабілізацію ситуації з фінансами для бізнесу, а швидше може бути наслідком збільшення важливості інших проблем.

Дев'яте та десяте місце в рейтингу перешкод зайняли проблеми **браку робочої сили** (на неї вказали 16% підприємств) та **браку палива** (13% підприємств). Важливість цих двох проблем практично не змінилася в порівнянні з вереснем 2022 року. Шість відсотків респондентів повідомили про **пошкодження майна або товару внаслідок бойових дій**, та лише 1% поскаржився на **корупцію**. Частка останніх зменшилася порівняно з вереснем 2022 року, коли корупцію відносили до перешкод 9% опитаних. І лише 1% опитаних підприємств у жовтні 2022 року сказали, що не зіштовхнулися з жодними проблемами.

Проблеми бізнесу різного розміру. Підприємства різних розмірів не в однаковій мірі зіштовхуються з проблемами, викликаними повномасштабним російським вторгненням. Інфраструктурні та логістичні проблеми переважно більше впливають на бізнес більшого розміру, тоді як фінансові – на менший бізнес.

Так, зі зростанням розміру бізнесу збільшується частка підприємств, які вказують на проблему перебоїв з електро-, водо- або тепlopостачанням (від 41% у мікро- та малому бізнесі до 53% у великому) та на розрив ланцюжків постачання (від 20% у мікробізнесі до 35% у великому). Про складнощі з перевезенням сировини або товарів територією України повідомляють приблизно однакові частки малих, середніх, та великих підприємств (42%-43%), але в мікробізнесі значно рідше: 29%.

З іншого боку, що більший розмір бізнесу, тим менше він відчуває проблеми зменшеного попиту та браку обігових коштів. Частка підприємств, які говорять про зменшення попиту, найбільша в мікробізнесі: 43% , а для середнього та великого бізнесу вона зменшується до 23% та 27% відповідно. Про брак обігових коштів також найчастіше говорять мікропідприємства (31%). Ця частка зменшується зі зростанням бізнесу і для великих підприємств складає 19%.

Проблеми бізнесу за галузями промисловості. Бізнес у деяких галузях промисловості повідомляє про різні проблеми, спричинені повномасштабним російським вторгненням, частіше ніж в інших¹. Зокрема, підприємства галузей виробництва металу й металообробки та хімічної промисловості частіше вказують на проблеми зі зростанням цін (більше 80%) та з перебоями з електро-, водо- або тепlopостачанням (більше 67%).

У галузі машинобудування зафіксовані найвищі частки підприємств, які повідомляють про складнощі з перевезенням сировини або товарів територією України (66%), та про те, що працювати небезпечно, (48%). У машинобудуванні та хімічній промисловості також найчастіше скаржаться на розрив ланцюжків постачання (59% та 56% підприємств відповідно).

Проблеми бізнесу за регіонами. Підприємства в різних областях відрізняються за своїми оцінками впливу різних перешкод для ведення бізнесу, які виникли через повномасштабну війну². Майже в усіх областях більшість респондентів скаржаться на проблему зростання цін, але найчастіше в Житомирській та Рівненській областях (більше 90%). Найбільші частки опитаних, які вказали на проблему перебоїв з електро-, водо- або тепlopостачанням, спостерігаються в Закарпатській, Полтавській, Сумській та Вінницькій областях (більше 80%).

Складнощі з перевезенням сировини або товарів територією України найбільше відчуваються бізнесом Вінницької (82% опитаних) та Кіровоградської (76%) областей. Усі керівники підприємств Полтавської області (100%) сказали про те, що працювати небезпечно. Також на проблему безпеки праці вказувало багато опитаних у м. Києві (82%) та у Вінницькій області (79%).

Про зменшення попиту на продукцію чи послуги найчастіше повідомляє бізнес Вінницької (71%) та Закарпатської (53%) областей, а про розрив ланцюжків постачання підприємства Волинської області (67%), а також Вінницької, Сумської та Чернівецької областей (більше 50%). Крім цього, у Кіровоградській області частіше ніж в інших регіонах скаржаться на державне регулювання курсу валют (71%), а у Львівській області – на брак обігових коштів (69%).

Вплив війни на обсяги виробництва

У жовтні близько 2% опитаних підприємств повідомили, що припинили свою діяльність упродовж війни (приблизно на рівні серпня та вересня).³ Також продовжує залишатися низькою частка підприємств, які працюють на рівні менше ніж 25% від довоєнних обсягів виробництва, – лише 6% у жовтні (для порівняння 6% у вересні або 7% у серпні). Це свідчить про стабілізацію ситуації та відновлення виробництва серед тих підприємств, які повністю або майже повністю припиняли роботу. Однак, необхідно зауважити, що проблемні підприємства можуть бути менш готові проходити опитування, а тому лише частково представлені в панелі дослідження.

Частка підприємств, які працюють на 100%, порівняно з довоєнними обсягами, у жовтні залишилася на рівні попередніх місяців – 8% у серпні та вересні. Незначною мірою зменшилася частка підприємств, які працюють майже на повних обсягах виробництва – 36% (41% у вересні). Для порівняння, цей показник

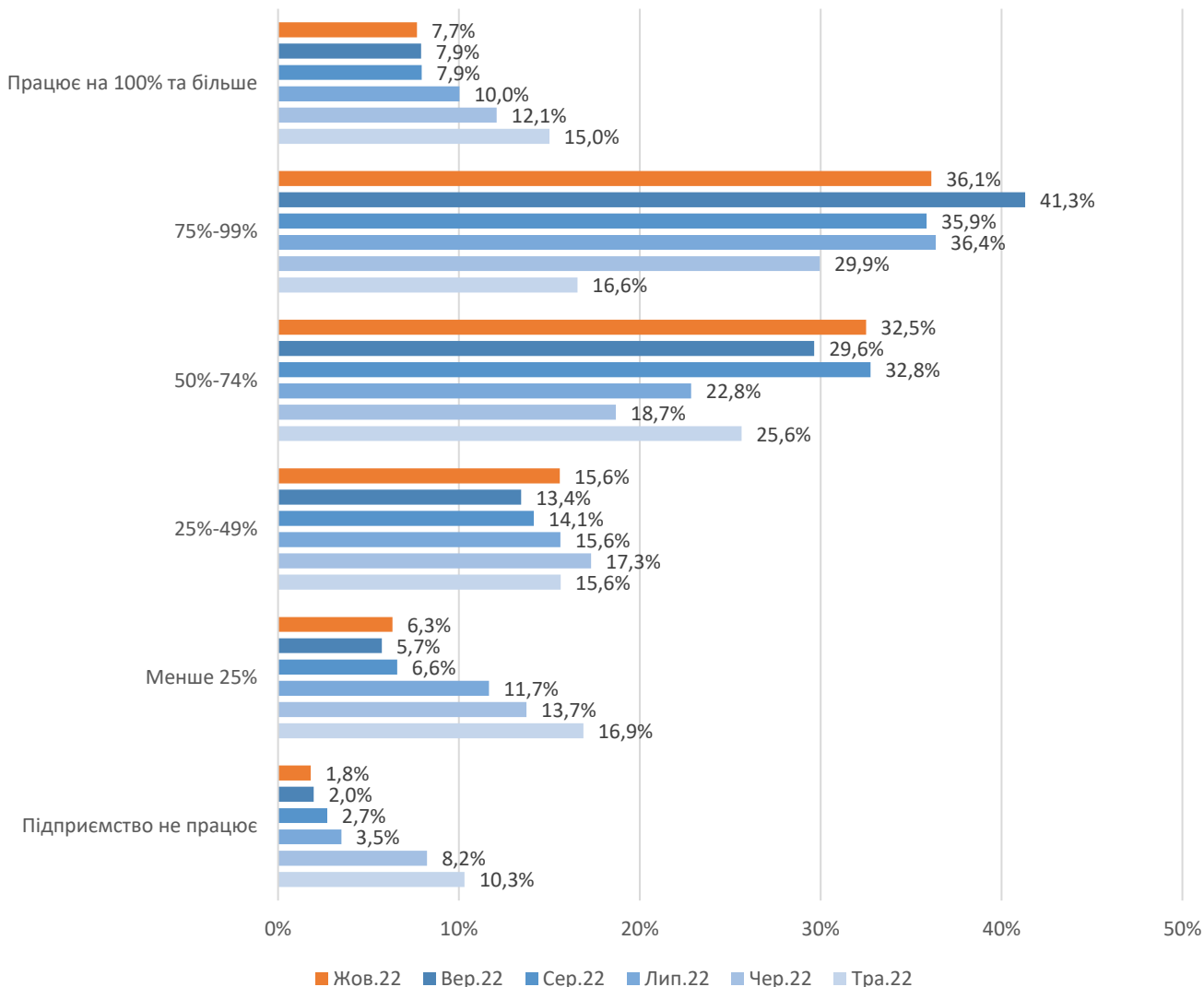
¹ У цьому аналізі не розглядаються підприємства галузей сільського господарства, будівництва, торгівлі та послуг, а також підприємства, що ввійшли до категорії «Інші виробництва».

² До порівняння не включено регіони, у яких не були опитані підприємства, а також Миколаївську область, у якій кількість опитаних була недостатньою для статистичного порівняння. Детальніше див. розділ «Вибірка».

³ Незначною мірою вплинути на результати могло також суттєве розширення вибірки порівняно з попереднім місяцем.,

становив 17% у травні та 36% у липні та серпні. Водночас збільшилася частка підприємств, які працюють на 50 - 74%, порівняно з довоєнними обсягами: із 30% у вересні до 33% у жовтні. Подібні зміни можуть відображати сповільнення відновлення виробництва, що відображається також у погіршенні оцінок та очікувань щодо виробничих показників. При цьому кожне друге підприємство продовжує працювати майже на повну або повну потужність.

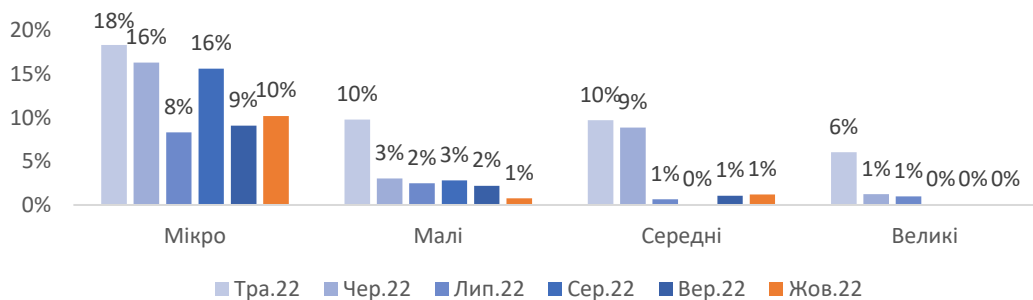
Рис. 22. Вплив війни на роботу підприємств (% опитаних)



Результати бізнесу різного розміру. Мікробізнес залишається більш чутливим до негативного впливу війни на виробництво. У жовтні не працювали 10% мікробізнесу (9% у вересні 16% у серпні). Мікропідприємства більш чутливі до змін ділового середовища. Для порівняння, великий бізнес повністю відновив роботу. Серед малих та середніх підприємств відповідний показник становить 1%. Результати опитування відображають вплив розміру підприємства на його спроможність зберігати та відновлювати виробництво в умовах війни.

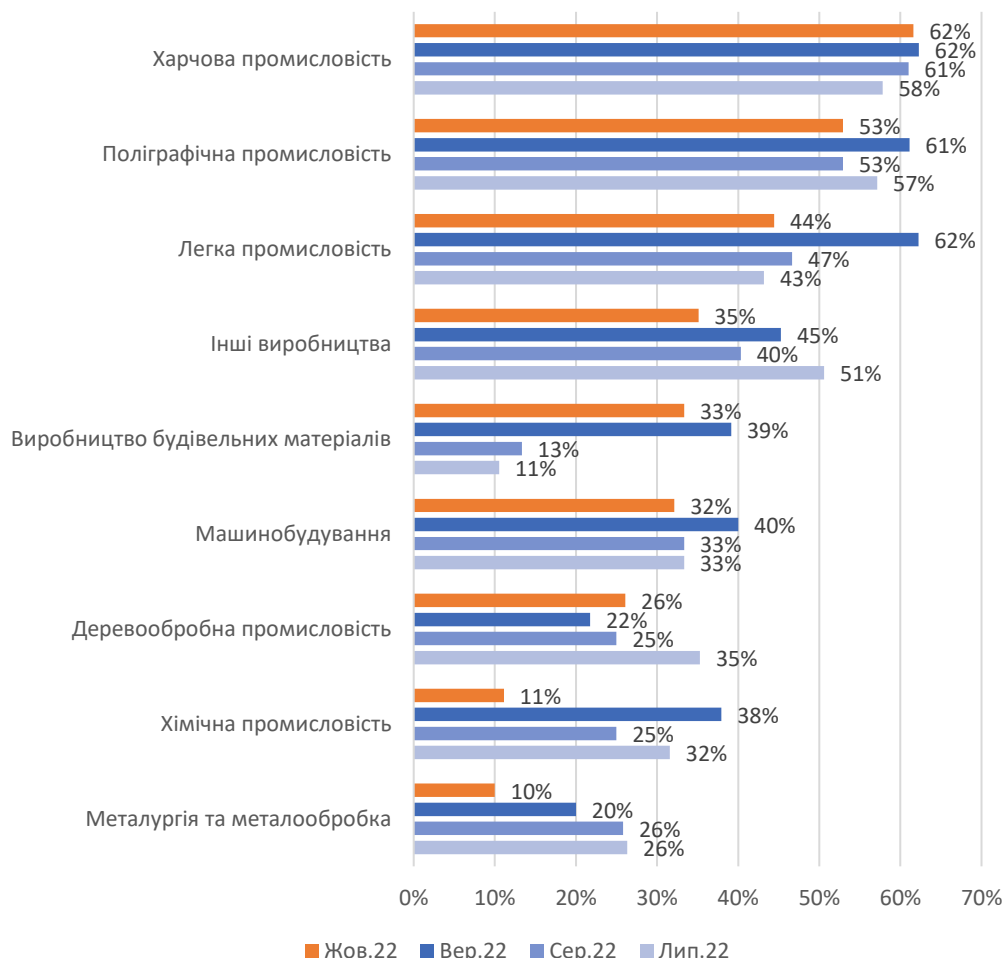
Серед великого бізнесу найбільша частка підприємств, які підтримують виробництво на рівні ста і більше відсотків, складає 11% у жовтні (12% у вересні). Серед середніх підприємств відповідний показник становить 7%, а серед малих – 6%. При цьому серед мікропідприємств також зросла частка підприємств, які повністю відновили обсяги виробництва, а то й перевищили довоєнний період – 8% опитаних (лише 2% у серпні та вересні). Однак серед мікробізнесу залишається низькою частка підприємств, які працюють на 75 - 99% довоєнної потужності – лише 16%, що більше як у два рази менше за показники для суб'єктів більшого розміру.

Рис. 23. Частка підприємств, які припинили діяльність порівняно з довоєнним періодом (за розміром підприємств, %)



Результати бізнесу різних галузей. Галузі, які забезпечують базові потреби населення, продовжують демонструвати найкращі результати відновлення виробництва. У жовтні майже на повну чи повну потужність працюють сумарно 62% представників харчової промисловості (62% у вересні). У легкій промисловості цей показник залишається високим (44%), але впав порівняно з вереснем (було 62%). Також високий показник для поліграфічної промисловості – 53% у жовтні (61% у вересні).

Рис. 24. Частка промислових підприємств, які працюють майже на повну та повну потужність (75 - 99%, 100% та більше) порівняно з довоєнним періодом, % опитаних за галузями



Найгірша ситуація залишається в металургії та металообробці, у яких лише 10% опитаних працювали на майже повну та повну потужність. Таким чином у галузі ситуація погіршується вже декілька місяців поспіль. Також погіршилася ситуація в хімічній промисловості, у якій на повну або майже повну потужність працюють лише 11% підприємств.

В окремих галузях відсутні підприємства, які взагалі не працюють (харчова, хімічна, машинобудування та поліграфічна). В інших галузях відповідний показник становить не більше 5% (наприклад, 5% у металургії та металообробці, 4% в деревообробці та 3% в легкій промисловості). Менше ніж на 25% довоєнних обсягів працюють частіше підприємства металургії та металообробки (20%), деревообробки (17%) та виробництва будівельних матеріалів (17%).

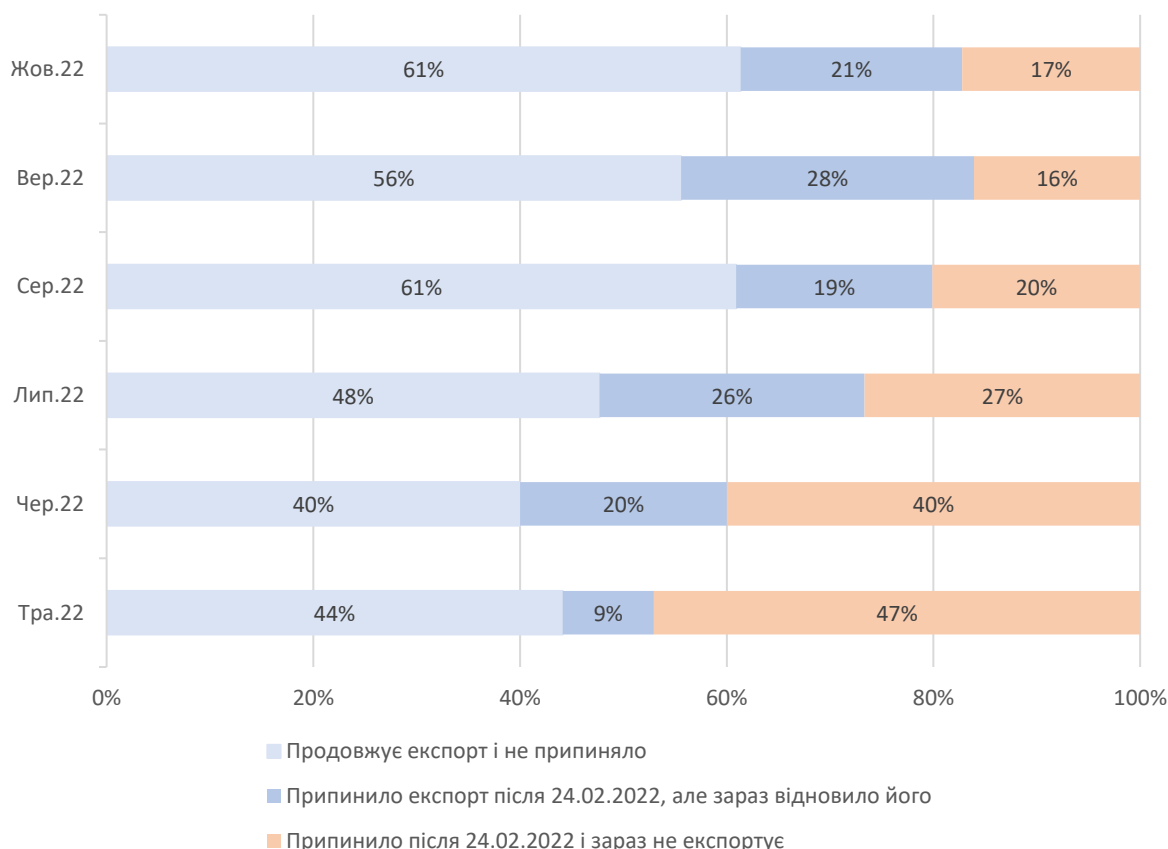
Результати за регіонами.⁴ У регіональному розрізі зберігаються закономірності попередніх хвиль опитування. Бізнес західних регіонів найкраще зберіг та відновив виробництво: більше як на 100% та більше порівняно з довоєнним періодом працюють найчастіше в Чернівецькій області (36%), на Волині (26%) та в Івано-Франківській області (20%). При цьому в декількох областях відсутні підприємства, які працюють на повну потужність: Дніпропетровська, Закарпатська, Запорізька, Рівненська, Сумська та Черкаська області. Однак у деяких із цих регіонів більшість підприємств працює майже на повну потужність: 87% підприємств у Рівненській області та 73% в Івано-Франківській.

У підсумку, ситуація вирівнюється в усіх регіонах. При цьому негативний вплив війни спостерігається на підприємствах в усіх регіонах, що є результатом проблем із логістикою, розірваними ланцюгами постачання на всій території країни.

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЕКСПОРТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

У рамках шостої хвилі опитування зафіксовано 51% опитаних (серед тих, які змогли дати відповідь), що були або є експортерами (55% у вересні).

Рис. 25. Вплив на експорту діяльність (% опитаних експортерів)



Результати свідчать, що в жовтні дещо сповільнилося відновлення експорту. У жовтні 17% підприємств повідомили, що припинили експорт після 24 лютого та не змогли його відновити. Це на рівні попереднього

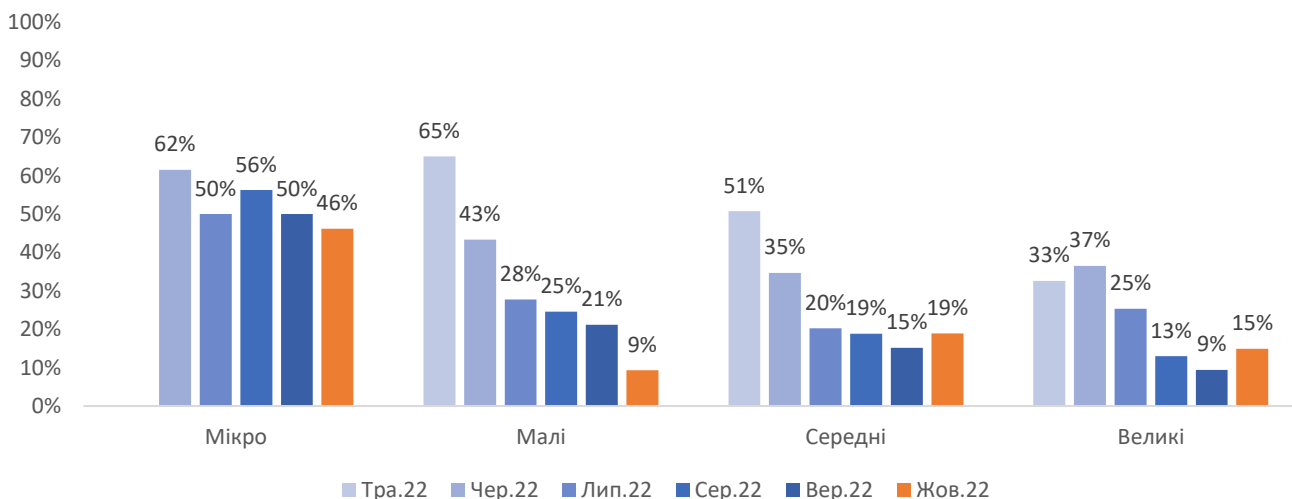
⁴ У Миколаївській та Полтавській областях наповнюваність підвибірки недостатня для проведення аналізу.

місяця – 16%. Також висока частка підприємств, які вказують, що не припиняли експорту, – 61%. Ще 21% зміг відновити експорт після припинення (28% у вересні). Щомісячні коливання між цими показниками могли знову забезпечити підприємства, які все-таки тимчасово припиняли експорт після початку війни, але дуже швидко відновили його. Адже при цьому зберігається високий сумарний показник підприємств, які або не припиняли експорту, або змогли його відновити.

Залишається надзвичайно низькою частка підприємств, які хочуть розпочати експорт уперше. У жовтні про подібні плани повідомив лише 1% опитаних (2% у серпні та вересні). У травні, червні та липні відповідні показники становили 7%, 5% та 1%. Таким чином, бізнес зберігає низький рівень оптимізму щодо можливості виходу на зовнішні ринки в умовах війни.

Результати бізнесу різного розміру. Мікробізнес найбільше страждає від негативного впливу війни, адже кожне друге мікропідприємство досі не змогло відновити експорт (як і в попередні місяці). При цьому вже два місяці цей показник незначною мірою покращується – від 56% у серпні, 50% у вересні до 46% у липні. Продовжили відновлення малі підприємства – станом на жовтень не відновили експорту лише 9% опитаних (21% у вересні). Для середніх та великих підприємств ситуація незначною мірою погіршилася порівняно з вереснем: відповідний показник становить 19% для середніх (15% у вересні) та 15% для великих (9% у вересні). Подібні зміни можуть бути зумовлені, зокрема, змінами в галузевому розподілі результатів (див. нижче). Загалом зберігається закономірність відновлення експорту залежно від розміру підприємства.

Рис. 26. Підприємства, які припинили експорт, але не змогли відновити, за розміром підприємств (% опитаних експортерів)



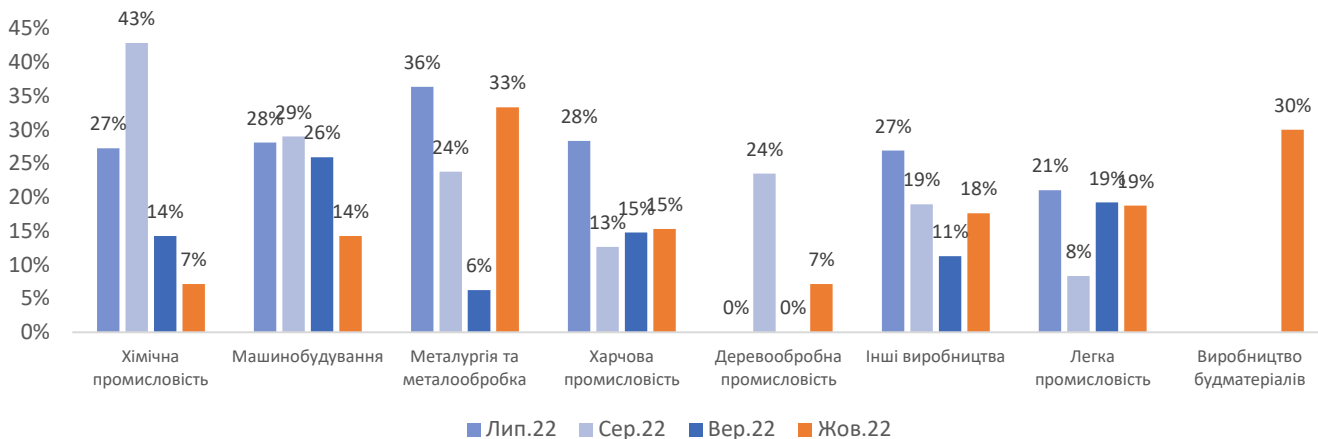
Результати бізнесу за галуззю

У жовтні 96% опитаних експортерів представляють переробну промисловість, а вибірка експортерів для інших секторів є нерепрезентативною. Отримані дані дозволяють проаналізувати вплив війни на експортну діяльність різних галузей промисловості.

У жовтні найскладніша ситуація спостерігається в металургії та металообробці, у яких 33% підприємств припинили та не змогли відновити експортну діяльність (6% у вересні). Також високий відповідний показник у виробництві будівельних матеріалів – 30%⁵. Водночас, краща ситуація спостерігається в деревообробній галузі (7%) та хімічній промисловості (7%). Упродовж декількох місяців ситуація залишається майже незмінною в харчовій промисловості (15% у жовтні та вересні і 13% у серпні), легкій промисловості (19% у жовтні та 19% у вересні).

⁵ Необхідно зазначити, що лише в жовтні вперше вдалося наповнити підвибірку для галузі, тому відсутні дані попередніх місяців

Рис. 27. Підприємства, які припинили експорт, але не змогли відновити, за галузю підприємств (% опитаних експортерів)



Результати за регіонами⁶. Отримані результати опитування за областями не дозволяють зробити висновки щодо чітких регіональних закономірностей через недостатню наповнюваність підвбірок в окремих регіонах. Однак доступні дані підтверджують значний вплив війни на експортерів у всіх областях, незалежно від наявності активних бойових дій. Зокрема, припинили та не відновили експорту 46% підприємств Житомирської, Дніпропетровської областей, 36% Чернігівської області, 25% міста Києва. При цьому показник становить 0% в Одеській, 8% у Закарпатській та 12% у Волинській областях.

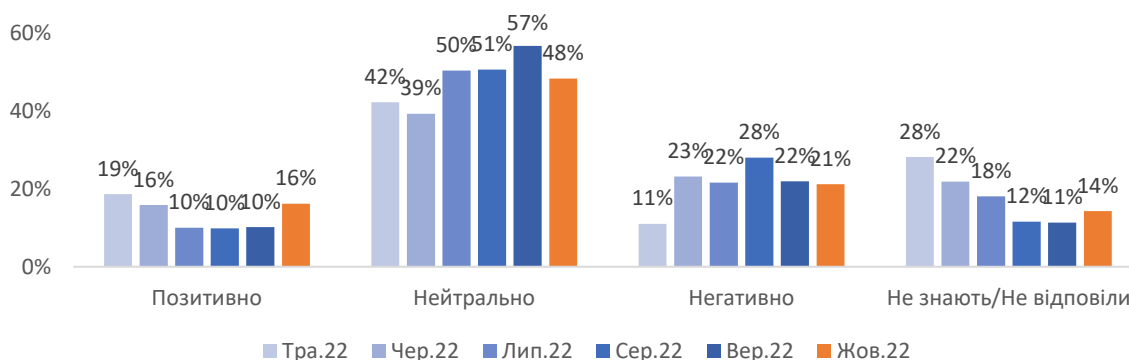
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу

У жовтні 2022 року підприємства переважно оцінювали державну політику з підтримки бізнесу нейтрально, але зросла частота позитивних оцінок. Так, 48% опитаних керівників підприємств оцінили цю політику нейтрально. Це менше, ніж було у вересні, коли частка таких відповідей складала 57%.

Частка позитивних оцінок вперше зросла до 16% після трьох місяців (із липня до вересня 2022 року), коли такі оцінки ставили лише 10% опитаних. Негативно державну політику з підтримки бізнесу оцінило кожне п'яте підприємство (21%), що практично не відрізняється від рівня вересня. Крім цього, у жовтні 14% опитаних не змогли поставити оцінку державній політиці з підтримки бізнесу. Це дещо більше ніж у вересні, коли таких було 11%.

Рис. 28. Оцінка державної політики з підтримки бізнесу



Оцінка державної політики з підтримки бізнесу за розміром бізнесу. Мікро- та малі підприємства оцінюють державну політику з підтримки бізнесу дещо гірше, ніж середні та великі. Зокрема, позитивні

⁶ Для окремих регіонів результати недоступні через недостатню наповнюваність підвбірки, що не дозволяє робити висновки щодо чітких регіональних закономірностей.

оцінки цієї політиці поставили 19% представників середніх підприємств та 17% представників великих, тоді як у мікро- та малому бізнесі ця частка склала 14%.

Натомість мікропідприємства частіше від інших оцінювали цю політику негативно: 31%. Для малих підприємств ця частка зменшується до 26%, а для середніх і великих – до 20% та менше. Кожне четверте мікропідприємство (24%) не змогло оцінити державну політику з підтримки бізнесу, що більше ніж серед решти опитаного бізнесу.

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу за сектором. Між підприємствами різних галузей промисловості є деякі відмінності в оцінках державної політики з підтримки бізнесу⁷. Найкраще її оцінює бізнес харчової промисловості (20% поставили позитивні оцінки), а також поліграфічної промисловості та сектор виробництва тканин, одягу та взуття (18% та 17% відповідно). Найвища частка негативних оцінок зафіксована в галузі виробництва металу та металообробки (50%). Також високим рівнем негативних оцінок державної політики з підтримки бізнесу вирізняється деревообробна промисловість (43%).

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу за регіоном. Найвищий рівень позитивних оцінок державної політики з підтримки бізнесу в жовтні 2022 року зафіксований у Тернопільській області (75% представників місцевих підприємств позитивно оцінили цю політику), а також в Івано-Франківській (67%) області⁸. Найбільша частота негативних оцінок серед бізнесу Запорізької, Кіровоградської, Черкаської та Закарпатської областей (від 40% до 50%).

⁷ У цьому аналізі не розглядаються підприємства галузей сільського господарства, будівництва, торгівлі та послуг, а також підприємства, що ввійшли до категорії «Інші виробництва».

⁸ До порівняння не включено регіони, у яких не були опитані підприємства, а також Миколаївську область, у якій кількість опитаних була недостатньою для статистичного порівняння. Детальніше див. розділ «Вибірка».

МЕТОДОЛОГІЯ ОПИТУВАННЯ

У цьому звіті представлено результати шостого Нового щомісячного опитування підприємств «Український бізнес в умовах війни». Щомісячне опитування підприємств проводиться за допомогою поєднання декількох методів збору даних: самостійне заповнення онлайн-форми та особисте опитування представників бізнесу із внесенням відповідей до онлайн-форми.

Насамперед, ІЕД розіслав українським підприємствам анкету цього опитування у вигляді онлайн-форми. Частина респондентів заповнили її самі. Також ІЕД через партнерів у регіонах організував опитування, у яких ці ж питання були поставлені представникам бізнесу інтерв'юерами, а відповіді респондентів були внесені до онлайн-форми. Завдяки цьому всі відповіді – і заповнені респондентами самостійно, і надані інтерв'юерам – були зібрані в одній базі даних. Після завершення опитування експерти ІЕД провели контроль та очищення даних і проаналізували відповіді.

У цьому опитуванні, зокрема, ми продовжуємо вивчати показники ділового клімату та кон'юнктури, які досліджує ІЕД у щоквартальних опитуваннях промислових підприємств у рамках проєкту «Ділова думка». Це, зокрема, показники, які в числовому вимірі показують зміни від місяця до місяця таких важливих для бізнесу показників, як обсяги виробництва та реалізації, обсяги експорту, запаси сировини та матеріалів, кількість нових замовлень та інших, а також очікування бізнесу щодо їх змін у наступні 3 та 6 місяців.

Такі індекси обчислюються за єдиною методологією. Ми зараховуємо відповіді як +1, коли підприємство відповідає, що показник збільшився, 0, якщо він не змінився, і -1, якщо він зменшився, а результат є балансом між позитивними та негативним відповідями. Наприклад, якщо зі ста респондентів двадцять вказали на зростання виробництва, п'ятдесят респондентів – на його скорочення, і тридцять зазначили, що все залишилося без змін, то відповідне значення індексу буде -0,30. Додатне (від'ємне) значення індексу означає, що частка підприємств, на яких зросло виробництво, є більшою (меншою) ніж кількість тих, на яких виробництво скоротилось. Для більш точного заміру на рівні мікроданих відбувається зважування кожної відповіді з урахуванням розміру підприємства за кількістю працівників.

За допомогою таких індексів можна відстежувати динаміку змін цих показників, порівнювати їх у часі та швидко оцінювати загальний напрямок змін умов для ведення бізнесу та ситуації на підприємствах.

Польовий етап опитування тривав з 17 до 28 жовтня 2022 року.

ВИБІРКА

Усього в шостій хвилі опитування було опитано 468 підприємств. Підприємства розташовані у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Закарпатській, Запорізькій, Житомирській, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській областях та в місті Києві. У кожному з цих регіонів було опитано від 3-х до 49-ти підприємств⁹.

Більшість вибірки склали промислові підприємства – 440 підприємств або 94% вибірки. Серед них переважають підприємства харчової промисловості, галузі виробництва тканин, одягу і взуття, а також виробництва будівельних матеріалів та машинобудування. До сфери послуг належать 11 підприємств (2,4% вибірки), до торгівлі – 9 (1,9% вибірки). П'ять підприємств або 1,1% вибірки – сільськогосподарські і 3 підприємства (0,6%) належать до галузі будівництва.

Серед опитаних підприємств є підприємства різних розмірів, які визначаються за кількістю працівників. Із них мікропідприємств (до 10-ти працівників включно) – 49 або 11% вибірки, малих (від 11-ти до 50-ти працівників) – 133 або 28% вибірки, середніх (від 51-го до 250-ти працівників) – 172 або 37% вибірки і великих (більше ніж 250 працівників) – 114 або 24% вибірки.

⁹ В опитуванні зазначалась область, у якій знаходилося підприємство на час проведення опитування.

Додаток 1. Вибрані результати опитування в цифрах

Показники діяльності підприємств та ділового середовища

Показники діяльності підприємств та ділового середовища за розміром, індекс змін (жовтень 2022)

	Усі	Мікро-	Малі	Середні	Великі
Виробництва	-0,03	-0,08	-0,08	-0,04	0,02
Очікувані зміни виробництва	0,17	0,14	0,16	0,18	0,16
Продажі	-0,03	-0,13	-0,08	-0,02	0,01
Очікувані зміни продажів	0,19	0,11	0,17	0,24	0,14
Експорт	-0,15	-0,27	-0,15	-0,18	-0,12
Очікувані зміни експорту	0,13	0,23	0,11	0,17	0,09
Дебіторська заборгованість	0,01	-0,09	0,05	-0,04	0,06
Очікувані зміни дебіторської заборгованості	-0,18	-0,26	-0,19	-0,14	-0,23
Кредиторська заборгованість	-0,03	-0,09	-0,02	-0,10	0,02
Очікувані зміни кредиторської заборгованості	-0,19	-0,19	-0,20	-0,16	-0,24
Податкова заборгованість	-0,06	-0,03	-0,07	-0,06	-0,06
Очікувані зміни податкової заборгованості	-0,19	-0,08	-0,16	-0,16	-0,27
Запаси сировини	-0,12	-0,09	-0,17	-0,09	-0,13
Очікувані зміни запасів сировини	0,00	0,06	-0,06	0,04	-0,01
Запаси готової продукції	-0,23	-0,25	-0,24	-0,20	-0,24
Очікувані зміни запасів готової продукції	-0,16	-0,31	-0,14	-0,12	-0,21
Нові замовлення	-0,03	-0,08	-0,07	-0,03	0,01
Очікувані зміни нових замовлень	0,21	0,14	0,19	0,24	0,19
Кількість працівників	-0,09	-0,04	-0,08	-0,08	-0,12
Очікувані зміни кількості працівників	-0,02	0,06	-0,03	0,01	-0,05
Кількість працівників у вимушених відпустках	-0,09	-0,07	-0,10	-0,16	-0,01
Очікувані зміни кількості працівників у вимушених відпустках	-0,17	0,04	-0,18	-0,25	-0,10
Кваліфіковані працівники	0,17	0,11	0,19	0,20	0,12
Некваліфіковані працівники	0,09	0,03	0,08	0,07	0,10
Оцінка фінансово-економічної ситуації	-0,16	-0,40	-0,24	-0,11	-0,14
Очікувані зміни фінансово-економічної ситуації	-0,09	0,17	-0,08	-0,12	-0,10
Оцінка загальноекономічної ситуації	-0,31	-0,61	-0,34	-0,29	-0,27
Очікувані зміни загальноекономічної ситуації	-0,12	0,11	-0,07	-0,17	-0,13

Вибірка

Розмір підприємств

	Кількість	Частка вибірки
Мікро-	49	11%
Малі	133	28%
Середні	172	37%
Великі	114	24%
УСЬОГО	468	100%

Сектор

	Кількість	Частка вибірки
Сільське господарство	5	1%
Виробництво металу та металообробка	20	4%
Хімічна промисловість	18	4%
Машинобудування	29	6%
Деревообробна промисловість	23	5%
Виробництво будівельних матеріалів	31	7%
Харчова промисловість	165	35%
Виробництво тканин, одягу та взуття	36	8%
Поліграфічна промисловість	17	4%
Інші виробництва	101	22%
Будівництво	3	1%
Торгівля	9	2%
Послуги	11	2%
УСЬОГО	468	100%

Проблеми, із якими зіштовхується бізнес під час війни

Проблеми, із якими зіштовхується бізнес під час війни, за розміром бізнесу (жовтень 2022), % опитаних за групами

	Усі	Мікро-	Малі	Середні	Великі
Зростання цін на сировину/матеріали/товари	70%	73%	70%	72%	67%
Перебої з електро-, водо- або тепlopостачанням	51%	41%	41%	53%	65%
Складнощі з перевезенням сировини/товарів територією України	41%	29%	43%	42%	43%
Небезпечно працювати	33%	16%	32%	35%	37%
Зменшення попиту на продукцію/послуги	29%	43%	33%	23%	27%
Розрив ланцюжків постачання	28%	20%	22%	30%	35%
Державне регулювання курсу валют,	25%	16%	28%	24%	25%
Брак обігових коштів	23%	31%	26%	20%	19%
Брак робочої сили внаслідок призову та/або виїзду співробітників	16%	2%	14%	23%	15%
Брак палива	13%	27%	12%	9%	13%
Пошкодження майна або товару внаслідок бойових дій	6%	10%	5%	4%	7%
Корупція	1%	0%	0%	1%	2%
Не було проблем	1%	0%	1%	2%	3%

Вплив війни

Оцінка впливу війни на обсяги виробництва товарів та послуг (за розміром бізнесу), % опитаних (червень 2022)

	Усі	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість
Підприємство не працює	2%	5%	0%	0%	4%
Працює на менше ніж 25% від довоєнних обсягів	6%	20%	0%	11%	17%
Приблизно на 25% - 49% від довоєнних обсягів	16%	50%	22%	18%	26%
Приблизно на 50% - 74% від довоєнних обсягів	33%	15%	67%	39%	26%
Приблизно на 75% - 99% від довоєнних обсягів	36%	10%	11%	29%	22%
На 100% та більше відсотків від довоєнних обсягів	8%	0%	0%	4%	4%

	Виробництво будівельних матеріалів	Харчова промисловість	Легка промисловість	Поліграфічна промисловість
Підприємство не працює	3%	0%	3%	0%
Працює на менше ніж 25% від довоєнних обсягів	17%	1%	6%	6%
Приблизно на 25% - 49% від довоєнних обсягів	17%	6%	14%	6%
Приблизно на 50% - 74% від довоєнних обсягів	30%	32%	33%	35%
Приблизно на 75% - 99% від довоєнних обсягів	33%	46%	42%	53%
На 100% та більше відсотків від довоєнних обсягів	0%	15%	3%	0%

Проблеми, із якими зіштовхується бізнес під час війни, за сектором (жовтень 2022), % опитаних за групами

	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість
Зростання цін на сировину/матеріали/товари	80%	94%	62%	78%
Перебої з електро-, водо- або тепlopостачанням	70%	67%	45%	39%
Складнощі з перевезенням сировини/товарів територією України	60%	50%	66%	52%
Небезпечно працювати	40%	17%	48%	26%
Зменшення попиту на продукцію/послуги	40%	44%	48%	35%
Розрив ланцюжків постачання	25%	56%	59%	26%
Державне регулювання курсу валют	30%	39%	34%	43%
Брак обігових коштів	20%	22%	17%	9%

	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість
Брак робочої сили внаслідок призову та/або виїзду співробітників	15%	6%	52%	17%
Брак палива	5%	6%	21%	17%
Пошкодження майна або товару внаслідок бойових дій	15%	6%	10%	0%
Корупція	0%	6%	0%	9%
Не було проблем	0%	0%	0%	0%

Проблеми, із якими зіштовхується бізнес під час війни, за сектором (жовтень 2022) (продовження), % опитаних за групами

	Виробництво будівельних матеріалів	Харчова промисловість	Легка промисловість	Поліграфічна промисловість
Зростання цін на сировину/матеріали/товари	61%	73%	75%	77%
Перебої з електро-, водо- або тепlopостачанням	48%	57%	47%	29%
Складнощі з перевезенням сировини/товарів територією України	45%	41%	42%	24%
Небезпечно працювати	26%	40%	33%	18%
Зменшення попиту на продукцію/послуги	35%	22%	28%	24%
Розрив ланцюжків постачання	26%	24%	22%	18%
Державне регулювання курсу валют	29%	24%	8%	12%
Брак обігових коштів	26%	19%	31%	53%
Брак робочої сили внаслідок призову та/або виїзду співробітників	16%	15%	17%	6%
Брак палива	19%	15%	11%	0%
Пошкодження майна або товару внаслідок бойових дій	6%	2%	8%	0%
Корупція	0%	0%	0%	0%
Не було проблем	61%	73%	75%	77%

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу, за розміром бізнесу (жовтень 2022), % опитаних

	Усі	Мікро-	Малі	Середні	Великі
Позитивно	16%	14%	14%	19%	17%
Нейтрально	48%	31%	50%	54%	46%
Негативно	21%	31%	26%	16%	20%
Не знають/Не відповіли	14%	24%	11%	12%	18%

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу, за сектором (жовтень 2022), % опитаних за групами

	Виробництво металу та металообробка	Хімічна промисловість	Машинобудування	Деревообробна промисловість
Позитивно	5%	6%	14%	9%
Нейтрально	25%	44%	41%	43%
Негативно	50%	39%	28%	43%
Не знають/Не відповіли	20%	11%	17%	4%

Оцінка державної політики з підтримки бізнесу, за сектором (жовтень 2022) (продовження), % опитаних за групами

	Виробництво будівельних матеріалів	Харчова промисловість	Легка промисловість	Поліграфічна промисловість
Позитивно	6%	20%	17%	18%
Нейтрально	52%	52%	47%	65%
Негативно	35%	12%	14%	12%
Не знають/Не відповіли	6%	17%	22%	6%